

YUNUS

﴿ ۱۰ ﴾ سُورَةُ يُونُسَ

Bu sûrei Yunüs hicretten mukaddem Mekkede nâzil olmuştur. Binaenaleyh mekkiyedir. Ancak bir kaç âyetinin Medinede nâzil olduğu da merviydir ki bir rivayete göre «فَانْ كُنْتَ فِي شَكٍّ» ilâ

âhiriha üç âyet, bir rivayete göre de «

«وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ» âyetidir.

Âyetleri - Yüz dokuz.

Kelimatı - Bin sekiz yüz otuz iki

Harfleri - Beş bin beş yüz altmış yedi.

Fasılası - ل . ن . م harfleridir.

Sebebi nüzulü - Mekke ehalişi beşerden bir Peygamber göndereceğine inanmıyorlar ve ael'husus kendi içlerinden bir adamın Peygamberliğini inanılmayacak acaib bir şey görüyorlar «Allah, Ebûtalibin yetiminden başka bir Resul bulamadı mı? » diyorlar, Allahın kudretinden bunu istib'ad ediyorlar, haşr-ü neşri de inkâr eyliyorlardı. Bu Sûre, bu sebeplerle nâzil olmuştur ki «

«فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ أَمِنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ ط

âyetinde istisnâî bir surette Yunûs aleyhisselâmın zikrini muhtevi olması dolayısıyla «sûrei Yunûs» tesmiye olunur.

Sûrei «Berae» nin hatimesinde dini tevhdin kuvvetindeki kemal ve ulviyyeti gösteren ve rabbül' arşil'azîmin sirri ehadiyyet ve saltanatı rübubiyetine müntehi olan Kur'an ve risalet mes'elelerinin bir teşrih ve tafsilini muhtevi olmak ve binaenaleyh evvelkinin hâtimesi bunun bir fatıhası mesabesinde bulunmak hâsibile iki Sûre arasındaki münasebet ve ittisal, gayet vazıhtır. Bu,

Mekkedede o ise, bil'ahare Medinedede ve bâhusus ba'delfetih nâzil olmuş buldukları halde terdibde bunun ve bundan sonraki daha bir çok mekkî Sûrelerin ondan te'hîr edilmiş olmasındaki hikmet de kemali dikkat ve ehemmiyetle teemmül ve mûlâhaza olunmak lâzım gelir. Bunun en açığı, islâmın Arabdaki inkişafından sonra cihana intişarı devirlerinde dahi geçireceği safahata aid bir takım işaretleri havi olmasıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ الرِّ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ
عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكٰفِرُونَ إِنَّ هَذَا
لَسٰحِرٌ مُّبِينٌ ﴿٣﴾

Meali Şerifi

الر işte bunlar o hakîm kitabın âyetleri 1 İnsanlar için, içlerinden bir ere bütün insanları inzar et ve

iyman edenleri müjdele: kendileri için rablarının nezdinde bir "kademi sıdık" var, diye vahyedişimiz hiç

işitilmedik bir acılemi oldu? kâfirler her halde bu bir sâhır dediler 2

الف لام را - Allah bilir muradını!... Görülüyor ki bu Sûre dahi heca harfleri ile

başlıyor. Demek ki bunda da remzî bir ifade var. Akılların künhünü

sh:»2663

kavriyamayacağı ilâhî bir sir ve mu'cize mevzuibahsoluyor. Bu gibi Sûre başlarındaki harfler hakkında

sûrei «Bakare» nin evvelinde söz geçmişti. Burada da bihususîhi rivayet olunmuş ba'zı kaviller vardır:

ezcümle « أَنَا الرَّبُّ = benim rab», « أَنَا اللَّهُ أَرَى = ben Allahım görürüm», «

أَنَا اللَّهُ الرَّحْمَنُ =ben Allahım rahmanım» ma'nalarına remzolduğu söylenmiş «

« الرَّحْمَنُ » ismi tereküb ettiği de ihtar olunmuştur. Mamafih bunu bu

ma'nalara bir remz ve icmal olmaktan ziyade doğrudan doğru Allaha tefvizi emri icab eden müteşabihattan

olması haysiyeti ile gayri mahdud ihtimaller içinde bu ma'nâları da hatırlatması suretinde telâkki etmek

daha muvafıktır. Bu hurufi mukattaayı müteşabihattan saymıyan müfessirînin beyanlarına göre ise « الم »

de olduğu gibi evvelâ Sûrenin ismidir ve saniyen « الفبا . اجد » gibi herkesin ma'lûmu olan

hurufi hecanın hem ifradî ve hem terkibli haysiyetlerini anlatan yeni bir isimdir ki aslı bulunan hurufi hecayı

bir sureti mahsusada ihtar ederek bu basit, mahdud, mübhem harflerden bihikmetillâh gayri mahdud

surette ma'nâlî ma'nâlî belîğ kelâmlar inşa edilebildiğini ve insanların bu sayede söyleyip anlamak gibi

büyük bir ni'mete mazheriyetinde bir çoklarının gaflet ettiği gayet dakık bir kudreti ilâhiyye delili

bulduğunu ve işte nazmı Kur'anın da o basit ve mahdud elifba harflerinden mürekkebe olmakla beraber

diğer kelâmlar gibi değil herkesin bildiği elifbayı bu yeni duydukları ve sirrine iremedikleri «

الف لام را » gibi kadir bütün bülegayı beşeri tanzirinden âciz bırakan fevkal'âde bedi' ve

mümtaz bir kitabı hakîm olması onun bürhani risalet olduğuna delâlet eden bahir bir delil teşkil ettiğini

ifham eder. Ve bütün münkirlere tehdâdî ile meydan okur.

Bir de şâyânî dikkattir ki « الف لام ميم » bütün harflere şamil boğaz, dil, dudak üç mahrecin

üçünü de muhtevi

sh:»2664

olduğu halde « الف لام را » da esas i'tibariyle boğaz ve dil mahrecleri ile iktifa edilmiştir. Gerçi

«elif» ve «lâm» isimlerinin telâffuzunda şefevî olan « فاء ميم » harflerine de işaret varsa da hattaki gibi elif ve lâm müsemâmalarında bunlar yoktur. Elif, aksayi halktan, «lâm, » «râ» ağız içinde dil ucundan çıkar. « الم » de kelime batından başlayıp dudaktan zâhire ihrac edilmiş olduğu halde « الر » da henüz ağız içinde ve dil ucunda çalkanmaktadır. Bu zevka göre « الم » bütün Kur'anın bir ismi olabilirse de « الر » ancak sûre ismi olabilecek bir sirri vahiy demek olur. Mamâfih Kur'anın bir ismi olduğu da söylenmiştir ki bu da o zaman henüz nüzulünün tamam olmamış bulunması itibariyle mülâhaza olunabilir.

Allahü a'lem. 1. ﴿تَلْكَ﴾ Onlar - sana nâzil olan ve akılları hayrette bırakan o bedi' harfler, ya'ni

bu Sûre veya kâfirlerin şaştıkları ve kabul etmek istemedikleri o Sûreler

﴿آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾ o hakîm kitabın âyetleridir. -

HAKÎM: hıkmətli, hâkim, muhkem, mâbihil'huhüm, mahkûmün fihi, ya'ni hukmü, kat'î ma'nâlarına gelir ki

Kur'an hakkında her biri sadıktır. Esasen sahibi hıkmət ve hâhim ma'nâları ile hakîm, Allah tealânın esmâi

husnasından olmakla Kur'anın bu vasf ile tavsıfı, ilâhi olan nisbetini kuvvetle ifade için bir mecaz demek

olur.

Âyâtın kitaba izafeti ya cüz'ün külle izafetidir ki meşhur olan budur. Ya'ni bu Sûre, hıkmət ve ahkâmı ilâhiyyeyi muhtevi olarak nâzil olmakta bulunan o kitabı muhkemin, o Kur'anı azimin âyetlerinden bir kısmı mahsustur. Veya dâllin medlûle izafeti olmak da mümkündür. Netekim « الف لام را » hurufi hecayı işaret olduğuna göre asıl kitabı hakîm ma'nâ ve hurufi hecadan mürekkebe olup o ma'nâyâ delâlet eden nazmı celil de onun âyâtı ya'ni dâlleri veya delilleri demek olur.

sh:»2665

Her iki takdirde de kitap hahîm olduğu gibi ona izafette âyetlerin dahi hakîm olduğu anlaşılır ki bu cihet,

sûrei Hûdde « الرَّكَّابُ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ » diye tasrih olunacaktır.

Gerek sûrei Hûdde, gerek sûrei İbrahimde « الرَّكَّابُ » buyurulmuş olması «âyâtülkitab»

izafetinde meşhur olan evvelki vechi müeyyid görünür. Hasılı Kur'an, ilmî ve amelî hıkmeti ilâhiyye ile

meşhun, ahkâmı hakkı muhtevî olmak ı'tibarı ile mü'min ve kâfir herkes hakkında hâkim, öyle hâkim ki

Kur'an ne diyorsa herkesin başına gelecek hukmi hak o, ef'ali beşer hakkında adl-ü ihsan ile hukme esas

ittihaz edilecek bir kanunı ilâhi, halka hidayet ve muti'leri sevab ve Cennetle tebşir ve âsîleri ıkab ve

Cehennem ile inzar eden kat'î hukmü mutazzammın, nazım ve ma'nâsı halelden âri ve beyan ve belâgati bedî' ve kavi ve tagayyür-ü tahriften masun ve mahfuz ve bahusus Ümmülkitab olan âyetleri neshi nakabil surette ebediyyen muhkem hakaik ve ahkâmı ezeliyye, risaleti Muhammediyenin ekmel bir şahidi ve misli yapılmak ihtimali olmayan bir mu'cizesi olmak üzere itmamı inzaline ve icrayı ahkâmınâ Allah tealanın kat'î hüküm ve iradesi taallûk etmiş olmak i'tibari ile mahkûmunfih ya'ni bu vecihlerden her biriyle ve bütûn ma'nâsıyla hakîm bir kitabdır. Ve işte bu okuyacağımız « الر » Sûresi de okuduklarınız ve daha okuyacaklarınız gibi o hakîm kitabın bir kısım âyatleridir ki bunda kâfirleri şaşırان sirr-ü hikmeti ilâhiyyeden bir kısmını anlayacaksınız.

2. ﴿ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا ﴾ Nas için bir aceb mi oldu? - Ya'ni insanlar için teaccüb

edilecek vukuuna inanılmayıp şaşılacak, u'cube ittihaz edilecek bir şey mi oldu?

﴿ اَنْ اَوْحَيْنَا اِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ ﴾ Onlardan bir ere - melek değil beşer cinsinden bir

erkeğe, Dünya mal ve mülküne

mütealîk bir servet ve azameti i'tibarile alel'ade insanlardan biri sayılan ve fakat âli fedâilî, kudsi hasâilî

i'tibarile bütûn insanlığın iftihar etmesi lâzım gelen en yüksek, en mümtaz bir ferdi olan büyük bir erkeğe -

şöyle vahyetmemiz ﴿أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ﴾ ki nası inzar et - bütûn insanların Âhirette başlarına

gelecek korkunç ahval ve ehvali haber ver küfr-ü isyandan korkut ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا﴾

iyman edenlere de şunu müjdele: ﴿أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ onların rabbi

indinde kendileri için muhakkak bir «kademi sıdık» var. -

KADEM kelimesi «kıdem» muradifi olarak sabıka fil'emr ya'ni bir hususta sairlerini sebk-u tekaddüm halî

ve hayır ve hasene cihetinden derece ve rütbe sahibi ki müennesi «kademe» ve ayak ya'ni ayağın

topuktan ilerisi. Daha doğrusu taban ma'nâlarına gelir. Ve bir şeyin mukaddimine ve kahreman kimseye

ıtlak olunur. «Filânın filân hizmette kademi var» demek sabıkası ve takaddümü var demek olur. «Filânın

hayırda bir kademi vardır» demek bir mertebesi vardır demek olur. «Filân erkek veya filân kadın kademdir»

demek diğerlerine ön ayak olub cür'etli ve şecaatle ileri demek olur. «Kademi sıdık» tabirini de müfessirîn

ameli salih, sabıkai hayır, levhı mahfuzda tesbit-ü takdir olunmuş bir saadet, yüksek bir rütbe ve makam

gibi ma'nâlarda tefsir etmişlerdir. Fakat âyetin sıyakından anlaşıldığı ve Hasen ve Katadeden rivayet

olunduğu vechile murad şefaati Muhammediyye olduğu zahirdir.

«Kademi sıdk» aleyhıssalâtü vesselâmın indi ilâhîdeki kurbiyyeti, makamı şefaati ve sûrei «kamer» de

geleceği üzere «

انَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ، فِي مَقْعَدِ صَدَقٍ عِنْدَ مَلِيكَ مُقْتَدِرٍ

» mısdağınca müttekilerin Cennetlerde Allah tealânın indi kibriyasında sabit «mak'adı sıdk » a duhulleri için

önlerine düşen delil ve

sh:»2667

pişvaları olması haysiyetlerini ifâde eden bir ismi mahsusudur. Ya'ni Allah tealânın bu kitabı hakîmi

vahyettiği o recülün, o zatı Muhammedînin Allah indinde öyle yüksek bir derece ve makamı bir sıdk-u

emaneti vardır ki huzurı ilâhîde mü'minler için sıdk ile şefaati edecek ve önlerine düşüb Cennetlere ve o

melîki muktedir indindeki mak'adı sıdka vasıl olmalarına kadar delâlet ve rehberlik edecektir. Binaenaleyh

beşerden bir recüle Allah tealânın böyle vahiy ve risalet vermesi insanlık için nezdî hakta mühim bir şanı ve

bunu tasdik eden mü'minler için böyle bir bişareti tazammun eder.

İmdi böyle diye bu inzar ve tebşir esası üzerine o kitabı hakîmin âyetlerini vahy ile insanlar içinden
Dünya mal ve cahı ile şöhet ve azameti olmayan bir recüle nübüvvet ve kitab verilip Allah tarafından
insanlara Resul olarak gönderilmek nasıl olur da yakışksız acib bir şey farzedilir? Ve nasıl olur da bu
hakikat bu ihsanı ilâhî insanlığın medarı iftiharî olmaz?. Bu o nas için bir u'cube mi oldu ki:

« ا ح ك ج ع یع » - « قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ » - « لَسِحْرٍ »

kâfirler bu her halde belîğ bir sâhır - veya açık bir sihir - dediler - o inzar ve
tebşiri muhtevî bulunan kitabı hakîme vahyi hak demek istemediler ve mamafih fevkal'ade olan hıkmeti
i'cazı karşısında bir meshur gibi mütehassis ve mütehayyir olmaktan da kurtulamadılar da Peygambere
sâhır, hem mübin bir sâhır dediler. Vahiy ve nübüvveti acaib ve garaib ile aldatıcı bir sihirbaz san'ati ve o
kitabı hakîmi bir sihir gibi göstermek istediler. Çünkü beşerden birinin Allahdan vahy alıp Peygamber
olmasına taaccüb ediyorlar.

Bâhusus beşer içinde Arabî, kureşî Mekkelilerden istifa olunmuş ihtişamsız bir zatın Allah tarafından
kendilerine Peygamber olmasını hiç hoşlanmıyorlar bâri bu

Kur'an iki beldenin birinden azametli bir adama inse idi «

«لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ» diyorlardı. Bu

âyetteki «اكان» istifhamı bir istifhamı inkârîdir ki onların taaccübüne taaccüb ettirmek nüktesini ifade

eder. Ya'ni taacüb ve inkâr edilecek, hakka yakıştırılamayacak şey, Allahın beşerden öyle bir racüle vahiy

vermesi ve insanlara insandan bir Resul göndermesi değil onu Allaha ve insanlığa yakıştırmayıp taacüb ve

inkâr etmek, sihir demeğe kalkışmaktır. Doğrusu umum insanlara inzar ve tebşir yapacak Peygamber

Melek gönderilmiş olsa idi asıl o zaman şaşılırdı. Nitekim sûrei «En'am» da bunu beyanen «

«وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبَسُونَ»

buyrulmuştur.

Kezalik sûrei «İsra» da «

«قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ
«مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا» buyrulacağı üzere Melekten Resul Meleklerle veya Melek

haslet zevatı mahsusaya münâsib olurdu. Zira risaletin müfid olması için Resul ile mürselün ileyher

arasında tecanüsün büyük ehemmiyeti vardır. Böyle vahyi hakka mazhariyyetle kurbi ilâhîde ahzi makamı

nübüvvetine çıkamamakla beraber onun hem cinsi olarak maıyyetinde bulunmak ve rabbül'âlemîn indinde

kendileri lehine öyle bir kademi sıdka nâil olmak gibi büyük bir saadet ve bişareti istihfaf ve istirkab ile

karşılıyıp reddetmek ne kadar budalalık, ne kadar şayanı teessüf ve taacüb bir haldır.

İnsanlara ta'limi huruf ve esmâ ile kelâm, fehmi-ü tefhimi meanî ni'metini bahşeden rabbül'âlemînin o

vahyi veremeyeceğini ve o inzar ve tebşiri yapamayacağını ve sadık mütevazi bir kulunu dilediği gibi

yükselti veremeyeceğini tevehhüm etmek, Allah vergisine "Bu nasıl olur?" gibi taacüb etmek, hikmeti hakka

karşı gelmek, Allahın Resulüne sâhir, âyetlerine sihir demek, hasılı saltanatı ilâhiyyeye rekabete kalkışmak,

irşadını iğfal saymak ne acı hareket, ne tehlikeli cür'et bilir misiniz?.

sh:»2669

﴿٣﴾ اِنَّ رَبَّكُمْ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ
اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ
بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمْ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُۗ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٤﴾ اِلَيْهٖ
مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَّ اللّٰهُ حَقًّا اِنَّهٗ يَبْدُوْا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ
﴿٥﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ
لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ
يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَّقُونَ ﴿٧﴾

Meali Şerif

Rabbınız o Allahdır ki Gökleri ve Yeri altı günde olarak yarattı sonra Arş üzerine istivâ buyurdu emri tedbir

ediyor

sh:»2670

hiç şefaathçi yok ancak onun izninden sonra, işte bu evsafın sâhibi Allahdır rabbınız, o halde ona ibadet

ediniz, artık düşünmez misiniz! 3 Dönüşünüz hep onadır: hakkâ Allahın va'di, çünkü o iptida halkediyor sonra onu geri çevirecek, iman edip iyi iyi işler yapan kimselere adâletle karşılık vermek için, 4 O, odur ki Güneşi bir ziyâ yaptı Kameri bir nur ve buna menzil menzil miktarlar ta'yin buyurdu ki senelerin adedini ve hesabı bilesiniz, Allah, bunu ancak hak hikmet ile yarattı, bilecek bir kavm için âyetleri tafsıl ediyor 5 Elbette gece ile gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında ve Allahın Göklerde ve yerde yarattığı kâinata korunacak bir kavm için bir çok âyetler var 6

3. ﴿ان رَّبِّكُمْ﴾ Her halde rabbınız - ya'ni sizden bir racülü size inzar ve tebşir vahyile Resul

göndermesine taacüb ettiğiniz, kitabı hakîmine sihir dediğiniz maliki emriniz ﴿اللَّهُ الَّذِي﴾

Allahdır ki ﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ Semavat-ü Arzı altı

günde halk etti. - (Sûrei «A'raf» ta buna dair izahat geçmişti bak). Bu Gökler ve Yer yok iken onları, yukarı

aşağı bütün usuli kâinatı öyle seri' bir tedric ile yarattıktan başka

﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ sonra da Arş üzerine istiva eyledi - bütün bu kâinat

memleketini tahti hukmünde tutarak hepsi üzerinde bütün ecrâm ve eflâkin, ecrâm ve ervahın ve bütün

tahtların, saltanatların, kudretlerin fevkında icrayı hukûm ve saltanata başladı. Ya'ni

﴿يُدِيرُ الْأَمْرَ﴾ emri tedbir ediyor. - Arşından Arzına varıncaya kadar cüz'î küllî bütün şüunı

kâinatın emri melekûtunu tedbir ve idare etmektedir.

TEDBİR, bir işin iyi bir surette vakî olması için ardını ve akıbetini, önünü, sonunu gözeterek takdir ve

idaresi

sh:»2671

demektir ki burada murad, bütün umurun mebadi ve avakibini ta'yin eden hukm-ü takdiri hakıtır.

O öyle bir rabbi mütealdir ki ﴿مَا مِنْ شَفِيعٍ﴾ ona karşı hiç şefi' yok: - Onun işine karışacak,

emr-ü tedbirine müdâhale edebilecek bir şerik-ü nazır şöyle dursun onun huzurunda bir kimse için

kendiliğinden şefaata edebilecek hiç bir şefaataçi bile yok, hiç bir zaman yoktur.

﴿إِلَّا مِنْ بَعْدِ أذْنِهِ﴾ ancak onun izninden sonra - ya'ni ancak o vakit şefaata eden

bulunabilir. Sûrei « Nebe' » de «

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ
الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا» buyurulduğu üzere Allah tealânın hikmeti rahmetine mübtenî olan

izni de ancak şefiin sıdk-u savabdan başka bir şey söylemiyen güzîde ahyardan ve şefaate olunanın şefaate

lâyık olanlardan bulunduğu takdirde melhuz olabilecektir ki bu liyakatin ilk şartı iymandır. Onun huzurunda

mü'minlere bir «kademi sıdk» tebşiri ve o inzar ve tebşir emriyle o erkeğe bu kitabı hakîmin vahyolunması

bu izin ve sıdk ile alâkadardır. Yoksa kimin haddine düşmüş ki ona takarrub edebilsin, kimin haddine

düşmüş ki onun hukmüne mahkûm olmasın.

﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ﴾ İşte rabbınız Allah odur. - Böyle şerîk-ü nazîri yok bir azîmi

zül'celâldir. ﴿فَاعْبُدُوهُ﴾ Binaenaleyh ona ibadet ediniz - ya'ni onu tevhid ile ma'bud bilerek

cemadat ve suretler şöyle dursun ne bir Melek ne bir Nebiyyi bile şerîk koşmıyarak münzelâtına iman

edip kemali ta'zim ile kulluk ediniz ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ artık tezekkûr etmezsiniz? - Bu

hakikatleri bilip rabbınızın bu azamet ve saltanatını, bu celâli kibriyasını hatırlınıza getirip bir

düşünmezsiniz? Aklınızı başınıza alıp da haddinizi bilmezsiniz? 4.

﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا﴾ Nihayet

hepinizin müctemian dönüb varacağınız merci' odur. - «

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ

mevt ile rücu' ferden ferden olduğu cihetle burada ihtar olunan müctemian rucu'dan murad, ba'delmevt

ba's ile rucu'dur. Netekim bu ma'hâyî te'yid ve tavzih ve isbat için buyuruluyor ki:

﴿وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا﴾ Hakkâ Allah va'di böyle

﴿إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾ zira muhakkak ki o halka bed'eder sonra onu iade

de eyler - yaratmayı bidayeten neş'eti ulâ ile yapar, sonra çevirip iade ederek neş'eti uhrâ ile de yapar.

Bu iade ve ircaı onun için yapar ki

﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ﴾ iyam edip

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ küfr edenler
salih salih ameller yapanlara adlile ecr-ü mükâfat versin

﴿لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ﴾ bunlar için hamîmden bir şarab - ya'ni kızgın mayi'den bir içki

﴿وَعَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ elîm bir azâb var. - Bunları da böyle cezalandıracaktır. Sebebi

﴿بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ çünkü küfrediyorlardı.

5. ﴿هُوَ الَّذِي﴾ O odur ki - ya'ni bu iade ve cezayı yapacak olan Allah, o halıkı müdebbirdir ki

﴿جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ Güneşe bir ziyâ yaptı ve Kamere bir nur. -

Buradan ziyâ ile nurun bir farkı anlaşılıyor. Bunların ikisi de esasen zulmetin mukabili olan aydınlık hâdisesini ifade ettikleri, bunun da derecesi şiddet ve za'fına göre bir çok meratibi bulunduğu ma'lûmdur. Ve bunların hepsine nur ıtlak edilebilir. Fakat nûr, ziyâdan eamm, ziyâ nurdan ehass veya akvaadır. Ziyâda bir farti işrak, bir sutu

sh:»2673

ve lemean, şiddetli bir intişar ve ıztırıp, nurda da mutlak zulmete tekabül eden bir ravneki intişar ile sükûnü andıran bir safa ve letafet mülâhaza olunur. Bir ta'rîfe göre de nûr, ziyânın pertev ve şuaıdır ki zulmeti dafi' olan şu'lesi, ışığı demektir. Bu, o demek olur ki zulmetin zıddı karibi nurdur. Ve ziyada nurdan başka bir şey de vardır. Meselâ ziyada hararet ve nariyyet de bulunabilir. Netekim ziyâ harurî ve gayrı harurî hususiyetlere tahlil olunabilir. Fakat nur, sırf zulmete tekabül eden ve ziyadan bittahlil alınan bir ma'nadır. Bir de denilmiştir ki ziyâ, bizzat olana, nur bil'araz olana ıtlak edilir. Şu halde burada Ay nurunun Güneş

dolayısıyla verildiğini iş'ar vardır. Sûrei « İsrâ » da gelecek olan «

فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً» beyanını mülâhaza ile bu

daha ziyade tenvir edilmiş olur. Bu suretle Kamere bir nur verilmiş olması mahvi kamer meselesini de ihtar

edeceğinden burada güneşe tapanlara karşı Şems-ü Kamerin hudûs ve mahlûkiyyetleri ve Allah tealânın bunlar üzerindeki halikiyyet ve hâkimiyyeti, rübubiyet ve tedbiri tefhim olunduktan başka Güneşin ziyâ yapılması bed'i halkı üzere bir neş'eti ûlâ sun'unü, Kamerin nur yapılması da mahvinden sonra neş'eti uhrasiyle bir iade sun'unu göstermiş oluyor ki siyakı bahsi teşkil eden bu bed'-ü iade kudreti ziyâ ve nurun keşfi hâdisatı ve cereyanı zamanı il'âm eden anâtı tevalîsinden de mütemadiyen anlaşılıp durmaktadır. Ve lâkin ahvali Kamerden neş'eti uhrâ delâleti daha sarîh ve daha mufassal okunmaktadır. Filvakı' Allah tealâ âyeti nehar olan Şemsî bidâyeti halkında bizatîhi ziyâdar olarak inşa etmiş ve henüz onu mahv-ü tekvir etmediğinden o neş'eti ziyâ müstekarrini bulmak üzere elhâletü hâzihi cereyan etmekte bulunmuştur. Âyeti leyl olan Kameri ise neş'eti ûlâsından çıkarıp mahvetmiş ve ona bir neş'eti uhrâ ile ziyâdan mün'âkis bir nur vermiştir. Ya'ni « جعل » Şemse

sh:»2674

teallûku i'tibariyle inşa ve Kamere teallûku i'tibariyle tasyirdir.

Evet, Allah odur ki Şemsi bir ziyâ yaptı ve Kameri bir nûr ﴿ وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ ﴾ ve ona - ya'ni

Kamere - bir takım menziller takdir etti. - Kamer, menzilden menzile seyreder ve her birinde nuru muhtelif tahavvülât ile bir miktarı mahsus arzeyler. Arablar menazili Kameri yirmi sekiz menzil sayarlar ki her birinde Kamer bir gece bulunur, bir veya iki gece de gizlenir, şöyle ki: Eşşeratan, Elbütayn, Essüreyyâ, Eddeberan, Elhak'a, Elhen'a, Ezzira, Ennesre, Ettarf, Elcebhe, Ezzübre, Essarfe, El'avva, Essimâk, Elfakr, Ezzübânâ, El'iklil, Elkalb, Eşşevle, Enneâim, Elbelde, Sa'düzzabih, Sa'dibüla', Sa'düssüud, Sa'dül'ahbiye, Elferu'ülmuahhar, erreşa ki Huttur. Bunlar, o burclar o mevakınnücumdur ki cahiliyye Arabları « أَنْوَاء » envâi müstamtarayı bunlara nisbet ederlerdi.

Hasılı Allah o ziyâ ve nurû yaptı ve o nurâ menzil menzil muhtelif miktarlar ta'yin etti ki

﴿لَتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ وَالْحِسَابَ﴾ senelerin adedini ve hesabı bilesiniz - ya'ni

o ziyâ ve nûr ihtilâfı mekadir delâletiyle ecrâm ve ecrâmîdan, eşya ve mekândan mebd'e ve meadi idrake

medar olacak olan eşya ve mekândan zaman fikrine ve aded ve hisab ilmine geçip dinî dünyevî

maslahatlarınız için garazı ilmî teallük eden ve Dünyadan Âhirete doğru ömürlerinizin cereyanını gösteren

senelerin adedini ve aylar, günler, geceler vesaire gibi alâkadâr olmanız lâzım gelen vakıtların hesabını

bilesiniz. Allaha hisab vermek için nefsinizi ve a'malinizi muhasebe edecek hesabı belleyesiniz

﴿مَا خَلَقَ اللَّهُ ذُلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾

sh:»2675

Allah onu başka vechile değil ancak hak hikmet ile halketti - ya'ni o zıya ve nur ve o mekadir-ü menazil ile gördüğünüz o Şems-ü Kameri bâtil ve abes yaratmadı. Bunlar gayrı mahlûk veya ma'dum olmamakla beraber keyfe mettefak bir tesadüf ile veya bir oyuncak gibi hikmetsiz ve faidesiz bir surette yaratılmış da değildir. Allah bunları ancak hakk ile, nefsel'emirde sabit ve mütehakkık hikmeti baliga ile yarattı.

HAK, kelimesi, masdar ve sıfat ve ism olur. Ve bu suretle mütenevvi' ma'nâlarda kullanılır. En umumî olarak ma'nâyı masdarisi subut ve tehakkukı vücud diye ifade olunur ise de bunun esas mefhumunda bir mutabakat ma'nâsı vardır-ki evvel emirde ezhan ile a'yanın, ta'biri diğerle enfüs ile âfakın, ılm ile ma'lûmun mutabakatını ifade eder.

Ve bu haysiyetile kâh ezhana ve kâh a'yana itlak edilir. Ezhanın a'yana mutabakatı haysiyetile kullanıldığı zaman sıdk-u savab gibi akval ve efkâra ve kazaya ve ahkâma ve iradenin gayei murada mutabakatı i'tibarile adl-ü hikmet gibi efale vasfolur. A'yan tarafından mülâhaza olduğu zaman da

tahakkuk ve vuku demek olur. Frenkler evvelkine verite, ikinciye realite derler. Evvelki söjenin ikinci objenin vasfıdır. Fakat yalnız değil diğerine mutabakati haysiyetile. İşte hak ve hakikatin hakikati bu iki vechin intıbak ve cem'iyeti olduğundan dolayı hak ma'nen ve sureten her vechile vucud diye ta'rif edilir ki bu da vücuti vücut demek olur. Vücuti vücut ise ya bizatihi veya ligayrihi olarak mülâhaza edilebilir. Lizatihi vücuti vücut vücutu zatının muktezası olup hiç bir vechile gayre muhtac olmıyan ve hiç bir noksanı kabul etmiyen ezeli ve ebedî bütün sıfatı kemali cami' bulunan vacib tealâya mahsustur ve « **الحق** » ismi şerifi onun esmai husnasındandır. Hak tealâ enfüs

sh:»2676

ve afakın ve bütün izafatın fevkında onların noktai intıbaklarına ve vücudi vücutlarına hâkimdir. Ve bütün meratibi hak onundur. Ve ondan dolayı ve onun içindir. Bütün enfüs ve afakın yekdiğerine mutabakat ile hakkiyet ve tahakkuku, ya'ni masivallah kendi zatlarından dolayı kendileri için ve kendi iycaıbları, kendi haklar ile değil ancak hak tealânın icabı ile ve onun hakkı için mevcut mütehakkıktırlar. Kendi kendilerine hâlik ve bâtil oldukları halde Allahın halkiyle Allah için hâktırlar. Binaenaleyh bunlar vacib ülvücut ligayrihi ya'ni hak ligayrihidirler. Hak tealânın tahsis ettiği eceli müsemma ve mikdarı mahsus ile nıbsî bir suret ve

ma'nâda hak ismini alırlar. Her birinin haddi, vechi hakkile alâkadar bir hakikati ve yekdiğerine karşı

hukuku vardır. Netekim «

مَاخَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ط

» âyeti de bunu natiktir. Ve hak kelimesinin itlakatındaki tenevvü' hak ligayrihi ma'nâsının vücuhuna aiddir.

Ve bütün maanisinde hakkın mukabili batıldır ki mümteni', ma'dum, hâlik, hata, zulüm, abes ve boş

ma'nâlarına gelir. Vacib lizatihi ma'nâsına olan « الحق » isminin cem'i yoktur. Diğer ma'nâlarda hakkın

cem'i makamında hakayık kullanılır. Bir de hak «vacibünleh» ya'ni bir şeyin lehine olan vacib ma'nâsına

gelir ki bu da bir itlakı mahsus olmakla beraber evvelki esas ma'nâya müteferri'dir. Elhak ismi şerifi bunun

da mebd'e' ve zâmanıdır. Bu ma'nânın cem'inde hukuk denilir ki mukabili vacibünaleyh veya sadece vacib,

vecibe ve urfümüzde vazife dahi denilir. Bütün hakk ve hukukun mercn olan hak tealâ vacib lizatihi

olduğundan onun hukuku vardır. Ve ulûhiyyet ve rububiyet onun hakkıdır. Fakat aleyhine vecibe ve vazife

tasavvur olunamaz. « فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ » ve « لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ » dir. Ancak «

﴿وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا﴾ . ﴿كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى

﴿يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ . ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ﴾

kendinin kendiye icab ettiği hususat vardır. Ve ancak bu ma'nâ ile ibadın ve mahlûkatın Allah üzerinde

hakkı mülâhaza

sh:»2677

olunabilir. Ve lisanı şer'ide varid olmuştur. Bu âyetteki « **الَّا بِالْحَقِّ** » ı yi ibni Cerir gibi ba'zı

müfessirîn Allah tealânın isimlerinden olan « **الحق** » ismi şerifiyle tefsir etmiştir ki bu surette «bâi»

sebebiye olmak zâhirdir. Ekser müfessirîn ise «

﴿رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا﴾ . ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ
﴿وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ﴾

tealânın muradına mutabık birçok masalih ve menafi'i mühimme terettüb etmek ma'nâsına ilim ve iradeyi

camî' hikmeti baliga ile tefsir etmişlerdir ki hak ligayrihi ma'nânasındandır ve «bâi» mülâbesedir.

O halık tealâ ﴿يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ ehli ilm olan, ilmi bulunan bir kavim

için âyetlerini tafsil eder, - ilmi olanlar ve ilim şanından bulunanlardır ki hakkın hikmet ve ahkâmına delâlet

eden tekvinî veya tenzilî âyetlerinin tafsilâtına vakıf olur. Ve onlarla intifa' edebilir. Ve ilimlerin terakkî ve

tezayüdü bu tafsili ile alâkadar olarak namütenâhî gider. Ve anlaşılıyor ki bu tafsil ve terakkide cem'iyet ve

içtimaiyyetin de bir ehemmiyeti mahsusası vardır. Burada bilhassa ilim sıfatının zikri hak mefhumunda

balâda beyan ettiğimiz mutabakat kaydine bir işaret demektir. Hakkın ilmi vardır ve hakk ile âlim alâkadar

olur. O âyetler ne gibi?:

6. ﴿إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ Her halde leyl-ü neharın ihtilâfında - gece

ve gündüzün birbiri arkasına değişip durmalarında

﴿وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ve Allahın Semavat-ü Arzda

halkettiği şeylerde - yükseklerde Şems-ü Kamer ve kevakib gibi ecramı neyyireden ve bunlardaki zıya ve

nur, mıkdar ve menazil ve harekâttan ve kuvayı melekûtiyyeden ecsamı kesifeye ve Arzdaki meadin ve

nebatat ve hayvanata ve bunların zerrat ve havassına ve ilm-ü ma'rifete varıncaya kadar bütün esnafı

masnuatta - ﴿لَايَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾ ittika edecek - hesabını

sh:»2678

bilib korunacak - bir kavm için nice âyetler vardır. - İnsan olanlar bunları taharri etmek lâzım gelir. Yalnız

gece ile gündüzün ihtilâf ve teakubu bile ilmi beşerin, hayatı dünyanın mahiyetini anlatmağa, bed'ü iadeyi

fehmettirmeğe, Âhireti hesab ettirib cezai ameli düşündürmeğe ve hakk-u hukuka riayet ederek Allahın

ıkabından korunmak ve vechi hakka kavuşmak için tarık haktan ayrılmamak hissini vermeğe kâfi gelir.

﴿٧﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَاءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَاطْمَآنَؤُوْا بِهَا وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنْ آيٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ﴿٨﴾ اُولٰٓئِكَ
مَآوِيَهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ يَهْدِيْهِمْ رَبُّهُمْ بِآيٰمِنِهِمْ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمْ
الْاَنْهَارُ فِىْ جَنَّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿١٠﴾ دَعْوِيَهُمْ فِيْهَا سُبْحٰنَكَ
اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلَامٌ وَّاٰخِرُ دَعْوِيَهُمْ اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ رَبِّ
الْعٰلَمِيْنَ ﴿١١﴾

Meali Şerif

Onlar ki bizim likamızı arzu (veya ümid) etmezler ve Dünya hayat ile razı olub onunla mutmainn

olmuşlardır ve onlar ki bizim âyetlerimizden gafildirler 7 İşte bunların kesibleri sebebile varacakları yer,

ateştir 8 Amma iyman edib güzel güzel ameller yapan kimseler, onların rabbi kendilerini iymanları

sebebiyle hidayetine irdirir, na'im Cennetlerinde altlarından ırmaklar akar 9 Orada duaları «

اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلَامٌ », Dualarının sonu da hakikat « سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ »

sh:»2679

7. ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا﴾ Likamızı ümid etmez olanlar - ya'ni Allaha

rücuu, olunub huzuru hakka varmayı arzu etmeyenler veya hakkın huzuruna varıb hesab vereceklerini

me'mul etmeyenler ve binaenaleyh öyle şey mi olur gibi istib'ad ederek hesap ve ikabdan korkmayan ve

yahud husni sevab arzusunu cemallullaha irmek ümidini beslemeyenler

﴿وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ve - Dünya hayata - pek alçak veya pek yakın hayata razı

olup ﴿وَاطْمَأَنُّوا بِهَا﴾ onunla mutmainn olanlar - Dünya zevkına irmekle kalbi sükûnet

bulan ve istikbali hatardan sâlim imiş gibi ona kani' ve emin olub ilerisini düşünmeyenler

﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ﴾ ve âyetlerimizden gafil bulunanlar - ba'zılarına

demin işaret olunduğu vechile mükevvenat sahifelerinde tafsil edilmiş veya onları tezkir ve onlarla

istişhada tenbih etmek üzere inzal buyurulmuş olan ve hayati Dünyanın denaet ve fanîliğine ve likallahın

hakkıyyetine ve Âhiretin ehemmiyetine delâlet etmekte mealları müttefik bulunan ve ilm-ü ittika ile istifade

edilmesi lâzım gelen ilâhî delâil ve alâmatı aslâ nazarı i'tibare almıyan, tefekkür etmeyen o laübâli gafiller 8.

﴿أُولَئِكَ﴾ bütün bunlar - bu kötü evsaf ile muttasıf bulunan iymansızlar yok mu

﴿مَأْوَاهُمُ النَّارُ﴾ her halde bunların son yatakları ateştir. - Ya'ni o gönül verib mutmeinn

oldukları Dünya hayat ve zevkında kalacak değil Cehenneme gideceklerdir:

﴿بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ sebebi, kesibleri-Dünyada o ümitsizlik, o Dünyaperestlik, o

gaflet huylarını kesbetmiş olmaları ve gönül işlerinin en kötüsü ve bir

sh:»2680

çok ma'siyetlerin, fenalıkların menşei olan bu kötü huyların kesbini i'tiyad eylemiş bulunmalarıdır. Bunlara

mukabil:

9. ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ İyman edip salih salih - iymana
yaraşır - ameller yapanlar muhakkak ﴿يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ﴾ bunları kendilerinin

rabbı olan o rabbi celil imanları sebeble dosdoğru muradlarına irdirecek

﴿تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ na'im Cennetlerinde

altlarından ırmaklar akacak öyle bir ni'met ve saâdet cereyanı ki 10. ﴿دَعْوَاهُمْ فِيهَا﴾ orada

da'vaları - bütün dua ve nidâları ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ﴾ «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ» - ya'ni

bu dua, bu söz. Çünkü derdi fenâdan, endişei istikbalden kurtulmuş va'di hakka irmiş, rıdvana müstağrak

olmuş, imanı aynelyakını geçmiş hakkalyakine değmiş, artık başka bir taleb ve maksadları kalmamış

bulunacağından duaları Allaha hep böyle arzı tesbih ve tenzih ﴿وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا﴾ ve orada

tehiyyeleri - Allahdan, Melâikeden aldıkları iltifat ve birbirlerine verdikleri sağlık tekrimi mübhem bir işaret

veya cüz'î ve muvakkat şöyle bir temenni değil ﴿سَلَامٌ﴾ hep selâm - bilâ kayd-ü şart selâmet,

bütün mekruhattan mutlak ve daimî bir selâmet ﴿وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ﴾ ve da'valarının ahiri: dua ve

zikirlerinin hatimesi ﴿أَنَّ﴾ hakikat en şuşan ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ «

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ diye Allaha hamd-ü şükran. - Dır ki Fatihanın evvelidir

(oradaki izahata bak). Mün'ime bir ta'zimi mahsus demek olan hamdin zevkı ni'meti takdirden husule gelen

yüksek bir inşirah ve sürur ifade ve il'ân ettiği ve meratibi geçmiş idi. Onun

sh:»2681

için burada ni'met ve mün'imın kadrini takdir ve hakkına ta'zim etmek zevkı Fatihadan anlaşıldığı vechile

hidâyet ve saadetin yalnız evveli değil bütün ni'met-ü saadetin âhır ve aksası ve kemali saadetin müntehası

olduğunu ve bu suretle naimi Cennetin namütenâhîliğini ve rdvanı hakkın ekmele küllolduğunu, ehli

Cennet naîm Cennetleri içinde bugün kalbi beşere hutur bile etmemiş olan niâmı ebediyye ile mütene'im

olurken Dünyada bir çoklarının yaptığı gibi hırsı tena'umle mün'imî unutmayacak veya i'tiyad ile ni'meti horlamıyacak « او ماهیلرکه دریا ایچره در دریایی بیلمز لر » kabîlinden olmıyacak, ni'metin kadrini bilecek, mün'imî görecek, onun hakkı şan-ü azametini bütün zevkile duyacak ve fakat hakkı itmi'nanını kemali ni'mette değil kemali ni'mette değil kemali mün'imde bulacak ve onun için Cennette hiç bir noksan ve ihtiyaç bulunmadığı ve ibadet için teklif dahi olmadığı halde ehli Cennet en büyük lezzet ve ibtihacın kibriyayı hakkı iclâl ve tekrimde bulunduğunu görerek Allaha duadan ayrılmıyacak ve bütün da'vaları ve duaları her maksaddan arî olarak münhasıren Allaha tesbih ve tahmidden ibaret olacak ve her duada Allahdan tehiyyei selâm alarak başkaca bir hazzı saadete irecek ve binaenaleyh dualarının hepsi behemehal hamd ile netilenecektir. Dünyada bu zevk-u lezzetin misali namazdır. Bundan gafil olan ve her hangi bir alay ve nümayiş seyri için koşan çocuklar ve cahiller namazı bir külfet sayarak ancak bir teklif ve tazyık tahtinde kılarlar ve başları dara gelmeden Allaha dua ve ibadet etmezler.

Arifler ise bunu büyük bir zevk ve mi'rac bilirler. Netekim aleyhissalâtü vesselâm «

« الصَّلَاةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ » ve « وَجَعَلَتْ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ »

buyurmuştur. Ve yine Dünyada

ehli Cennetin bu zevkine hemhâl olmak içindir ki tehiyyeleri selâm olan ehli islâm her dua ve tezkirlerinin sonunda bir Fatıha okurlar.

Çünkü insanlar Dünyada i'tiyad ettikleri yaşayış

sh:»2682

haleti ruhiyyesiyle ölecekler ve öldükleri gibi haşrolunacaklardır. Ve bundan dolayı bir gününü mutlaka bir gecenin ta'kib etmesi muhakkak ve âhiri ölüm olduğu şüphesiz bulunan hayatı Dünyaya mutmeinn olub da

likai hakka karşı küfr-ü küfran ile yaşayanlar ölümden sonra azâbı elîm ile yatakları olan narı Cehenneme

giderken ehli iyman ve şükran, selâm-ü selâmetle «**اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ**»

diyeceklerdir.

Şimdi liakullahı arzu veya ümid etmemek, hayatı Dünyaya razı ve mutmeinn olmak, âyatı haktan gaflet

etmek, seyyielerinin sürüklediği seyyiat ve hatî'at cümlesinden olmak üzere o kâfirler bu hak vaidleri tekzib

ve kendilerine bir şerrolan azâbı bir hayır isti'cal eder gibi isti'cal ederek «hani Allah öyle kadir de kâfirlere,

asîlere azâbını neye te'hîr ediyor? Şimdiden hesabımızı görürverse ya, başımıza taşlar yağdırıverse ya!...»

mı diyorlar? Veya Dünyada başlarına bir sıkıntı gelirse sabredemeyib Allah canımızı alsa» mı

diyorlar?

﴿۱۱﴾ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ
لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿۱۲﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ
قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَانًا لَمْ يَدْعُنَا إِلَى
ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زِينٌ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿﴾

sh:»2683

Meali Şerifi

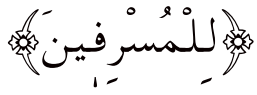
Eğer Allah, insanlara şerri onların hayır ivercesine ivdikleri gibi iyvecek olsa idi ecellerini kendilerine

yetiriverir idi fakat likamızı arzu etmiyenleri bırakırız tuğyanlarında körkörüne giderler 11 İnsana bir sıkıntı

da dokundumu gerek yan yatarken gerek otururken gerek dikilirken bize duâ eder durur derken

kendisinden sıkıntısını açıverdikmi sanki kendine dokunan bir sıkıntı için bize yalvarmamış gibi geçer gider,

işte o müsriflere yaptıkları ameller böyle tezyin edilmektedir 12

O müsriflere - ki zikrolunan fena evsaf ile muttasıf olanlardır. Bunlar hakkı

tanımak ve salih amel yapmak için

kendilerine bahşedilmiş olan kuvâ ve meşâiri: akl-ü fikri fâni şehvetler uğurunda sui istimal ederek âyâtı

haktan gaflet ve ebedî olan

naimi Cennetlerini gelib geçici Dünya hayata, alçak ve hasis hevesata feda ve bu suretle ömürlerini heder

ettikleri için müsrif, zalim

ve mücrimdirler.

Ey bu Kitab ile o Peygamberin gönderildiği bu günkü insanlar:

﴿١٣﴾ وَلَقَدْ أَهَلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ
الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ
لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için biz sizden evvelki kurunu, kendilerine Peygamberleri beyinat ile geldikleri halde

zulmettikleri ve

sh:»2684

iymana gelmeleri ihtimali kalmadığı vakit helâk eyledik, işte mücrim kavmleri biz böyle cezalandırırız 13

Sonra onların arkasından sizi Arzda halifeler yaptık ki bakalım: nasıl ameller işliyeceksiniz? 14

14. ﴿لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ Ki nasıl amel yapacaksınız bakalım gözetliyelim diye - ya'ni

nice karnların ihlâkından sonra sizin istihlâf olunub Dünyaya getirilmenizin hıkmeti eğlenmeniz değil

iradenizle sa'y-ü fa'aliyyetiniz, çalışmanızdır. « لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا »

Mantukiyle dahi beyan olunduğu

üzere en güzel amellere çalışmanız mükellefiyyetidir. Ve çalışmanızdan maksudi aslî, en güzel amellerin

keyfiyyetlerindeki husnün zuhurudur. Ve manzuri ilâhî olacak olan o husnün zuhurudur ki bi'emrihi tealâ

âmillerini «cennatünnâim» saadetine mazher edecek ve binaenaleyh muhsinlere Âhirette daha güzeli maa

ziyadetin verilecek ve yakında görüleceği üzere « لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ »

va'di ilâhîsi tecelli eyliyecektir. Yoksa çirkin filler maksadi hılkatten haricdir.

Halbuki ey Resuli hak :

﴿١٥﴾ وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا إِنَّا بُرْءَانٌ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَّلَهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مَنْ تَلَقَّىٰ نَفْسِيَّ إِنْ أَتَّبِعَ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٦﴾ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا

تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

sh:»2685

﴿١٧﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ
بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٨﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَوَآءَ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ
أَتَنبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ
وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً
فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٠﴾ وَيَقُولُونَ لَوْ لَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ
إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢١﴾
وَإِذَا أَدْقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ
فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ

مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢٢﴾

﴿٢٢﴾ هُوَ الَّذِي يُسِيرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ
فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ
عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ
دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَعَنَ الَّذِينَ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا أَنْجَيْهِمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ
بغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

Meali Şerifi

Böyle iken âyetlerimiz birer beyyine olarak karşılığında okunduğu zaman likamızı arzu etmeyenler "bundan

başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir" dediler, de ki, onu kendiliğimden değiştirmekliğim benim için

olacak şey değildir, ben ancak bana vahyolunana ittiba' ederim; ben, rabbıma isyan edersem şüphesiz

büyük bir günün azâbından korkarım 15 De ki: eğer Allah dilese idi ben onu size okumazdım, hiç bir suretle
de size onu bildirmezdi bilirsiniz ki ben sizin içinizde bundan evvel bir ömür durdum, artık bir kerre aklınıza
müracat etmezmissiniz? 16 Artık bir yalanı Allaha iftira eden veya onun âyetlerine yalan diyenden daha
zâlim kim olabilir? Şüphe yok ki: mücrimler, felâh bulmaz 17 Allahı bırakıyorlar da kendilerine ne zarar, ne
menfaat veremeyecek şeylere

sh:»2687

tapıyorlar, ve "ha, onlar bizim Allah yanında şefaathçilerimizdir" diyorlar, de ki: siz Allaha Göklerde ve Yerde
bilmediği bir şey mi

haber vereceksiniz? Hâşâ o onların isnad ettikleri ortaklıklardan münezzehe sübhan, yüksek çok yüksektir

18 İnsanlar bir tek ümmetti,

sonra ihtilâf ettiler, eğer rabbından ezelde bir kelime sebkemiş olmasa idi o ihtilâf edip durdukları şeylerde

şimdiye kadar beyinlerinde hüküm verilmiş bitmişti 19 Bir de "ona rabbından bambaşka bir âyet indirilse

ya" diyorlar, sen de de ki: gayb ancak Allaha mahsus, intizar edin ben de sizinle beraber muntazır olanlardanım 20 İnsanlara dokunan bir sıkıntıdan sonra bir rahmet tattırdığımız zaman da âyetlerimiz hakkında derhal bir mekirleri vardır, de ki: Allahın mekri daha çabuktur, haberiniz olsun: elçilerimiz yaptığımız mekirleri yazıp duruyorlar 21 O, odur ki sizleri karada ve denizde gezdirtir, hattâ gemilerde bulunduğunuz ve içindekileri alıp hoş bir heva ile aktıkları ve tam onunla ferahlandıkları sırada ona şiddetli bir fırtına gelir çatar ve her yerden onlara dalga gelmeğe başlar ve zannederler ki tamamen ihata olunub bittiler, o vakit Allaha dini halis kılarak dua ederler: "ahdımız olsun ki, derler, eğer bizi bundan halâs edersen, şeksiz şüphesiz şükreden kullarından oluruz" 22 Derken vaktâki onları halâs eder, çıkar çıkmaz Yer yüzünde haksızlıkla bagye başlarlar, ey insanlar, bagyiniz sırf kendi aleyhinizedir, o alçak hayatın biraz zevkını sürersiniz, sonra döner bize gelirsiniz, biz de bütün yaptıklarınızı size haber veririz 23

15. ﴿وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ﴾ - Burada muktezayı zâhir hitab zamirile « عَلَيْهِمْ » denilmek iken « عَلَيْكُمْ » diye gıyaba geçilmesi ihlâk olunan karinler gibi iymansızlık

eden, ya'ni yaptığı işlerin nazarı ilâhîye arzını ve ona göre husnû hakkını hisaba almayı ve istihlâf gayesinin hılafına olarak hakkı tekzip ve onunla mücadeleyle kalkışan mücrimlerden i'raz ve bunları şerefi hitabdan iskat ile berveciâti cinayetlerini ta'dad için Resulullah'a tevcihi kelâmı ifade eden bir iltifat

nüktesidir.

sh:»2688

Tilâvet fi'linin « تتلى » diye muzari' sığısıyla ifadesi de tilâvet teceddüd ettikçe onların âfideki

cürümlerinin ve cevablarının velev ara sıra olsun mutlaka tekerrür edeceğini iş, ar eder ki meal şu demek

olur:

Ey Resuli hak! senin gönderildiğin nas içinde velev sureti umumiyyede olsun hitabe lâyük olmiyan haktan

hoşlanmıyan

öyle kimseler vardır ki ahkâmı hakkı gösteren tevhidin hakkıyyetini ve şirkin butlanını anlatan âyetlerimiz

delâletleri vazih, hükümleri

açık beyinat olarak insanlara karşı tilâvet olunduğu veya olunacağı vakit

﴿ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ﴾ bizim likamıza ümid var olmayan - hakkın

huzuruna çıkmağa yüzü olmiyan o kalb ve ameli, fikr-ü emeli bozuk - hak düşmanları

﴿ اِنَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا اَوْ بَدِّلْهُ ﴾ bundan başka bir Kur'an getir veya bunu tebdil

et dediler ve derler - ya'ni işimize gelmiyen, keyflerimizi okşamiyan, olmasına ihtimal verib düşünmek bile

istemediğimiz ba'sden, hesabdan, cezadan bahseden, Allahdan başka perestiş ettiğimiz ma'budlarımızı

zemm-ü ibtal ve gözümüzün gönlümüzün tesellisi o kıymetli ve san'atli dilruba putlarımızı takbih ve ta'yıp

eden, ayıplarımızı yüzlerimize vurub mütemadiyen Allaha ibadete sevkeden, istikamet ve ittikadan

ayrılanları yarınki kahr-ü azâb vaidleriyle tehdid edib duran, şu alçak hayat içinde yuğurulmuş süflî

beşeriyetin haline mizacına uymıyacak temiz ve aynı zamanda fa'al ve mücahedeli yüksek bir hayat

istiyen bu Kur'anı bırak ta bize okuyacak başka bir kitab, tab'u mizacımıza muvafık diğer bir kıraet kitabı

getir veya bunu olduğu gibi bırakma da tebdil ve tağyir et, hoşlanmadığımız ba'zı âyetlerini kaldırıp

ba'zılarını değiştirerek bir takım ta'dilat ve tebdilât yap; başka bir şekle koy belki o vakit hal ve zamana

uygun okuyabileceğimiz bir şey olur gibi

sh:»2689

tefevühatta bulunurlar ve bununla Kur'anı gûya Peygamber kendi yapıyormuş gibi ta'rız etmek isterler ve

acaba bu suretle kandırıp bir kaç kelimesini tebdil ettirir de bil'ahare ilzama bir yol bulabilir miyiz diye

düşünürler.

﴿مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَائِي نَفْسِي﴾ Sen de ki ﴿قُلْ﴾

bana onu kendi tarafımdan tebdil etmek yok ﴿إِنْ أَتَّبَعُ﴾ ben hiç bir şeye değil

﴿إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾ bana ne vahyolunursa ancak ona ittiba' ederim - ya'ni herhalde

munhasıren vahye ittiba' eder ve hiç tagyir etmiyerek ittiba' ederim. Şayed ba'zı âyetlerde bir nesh-ü tebdil

va'ki olursa o da ancak vahy ile olabilir, ben ona da olduğu gibi ittiba' ederim, başka ihtimal yoktur. Zira

﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ muhakkak ki ben

rabbıma isyan ettiğim takdirde büyük bir günün azâbından korkarım - ya'ni vahye ittiba' etmemek veya onu

velev cüz'î olsun tebdil ve tagyir eylemek beni terbiye edib yetiştiren ve o vahy ile rübûbiyyetini ızhar,

âyâtını tebyin, emrini tefhim buyuran ve « مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ أذْنِهِ » olan malik

ve hâkimim Allah tealâya isyandır. Ve bunun cezası gayet dehşetli büyük bir günün pek korkunç olan

azâbıdır. Bunu bilen bir kimse nasıl olur da öyle bir isyana cür'et eder. Hiç benim rabbıma isyan etmeme

ihtimal verilir mi ? Fakat bu senin kendi sözün kendi kendine kavli mücerredin diyecek olurlarsa yalnız bu

haberle kalmayıb Kur'an Allah tealânın hak vahyi olduğunu aklen de isbat ve tefhim etmek için ya

Muhammed 16. ﴿قُلْ﴾ de ki ﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ﴾ eğer Allah

dilese idi ben size karşı onu tilâvet etmezdim. ﴿وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ﴾ ve size onunla ma'lûmat

vermezdi - benim lisanımla onu size bildirmez, duyurmazdı bile, ya'ni Allah benim bu Kur'anı

size

sh:»2690

okumamamı ve size bunu bildiremememi dilese idi ne ben bunu size böyle tilâvetle okurdum, ne de benim

lisanımdan bunları duyardınız. ﴿فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ﴾ zira bundan

evvel ben sizin içinizde bir ömür durdum - ya'ni Kur'anın vahy olduğu tarihi nübüvvetten mukaddem

bütün bir ömür denecek kırk sene kadar uzun bir müddet cidden hayat geçirdim ve bunu sizin içinizde

geçirdim, bütün tafsilâtıyla tercemei halimi

bilirsiniz, pek a'lâ bilirsiniz ki ben bütün o müddeti medîde zarfında bir şey okuyor mu idim ? Kur'anın gerek

nazmı i'cazâtına ve gerek ma'nâsındaki hakayık-u şerayla müteallik fûnun ve maariften bir şey teati ediyor

mu idim? Na-zmu nesir Edebiyyat ile işğalim

varmı idi? Size hatıblık, şâirlik, müelliflik taslıyor mu idim? Okumak yazmak bilmiyen fakat şi'r-u inşa ile

uğraşan cahilliyye şâirleri

kadar olsun böyle bir mesleke intisab ediyor mu idim? Bir gün gelib âleme tehdidi ve müsabaka il'ân

etmek için hazırlanır mı idim?

Kimseye tehakküm ve cidal ile tearruz eder mi idim? Yalan söylemeğe tenezzül şöyle dursun hakkımda bir

şüphe veya şaibe

uyandıracak bir hâl-ü kalim olurmu idi? Hepinizin indinde iffet ve istikamet sıdk-u emanetle ma'ruf

Muhammedül'emin değilmi idim

﴿ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾

aklınız yok mu? Bir kerre akıl edib düşünmez misiniz? - Ya'ni bana ve âyâtı

ilâhiyyeye karşı şimdi söylediğiniz sözler, ettiğiniz

ta'rızler, yaptığınız fiiller ve teklifler hep akılsızlık eseridir. Yoksa başka hiç bir beyyine ve habere lüzum

olmadan yalnız aklınızı

başınıza alarak benim bundan evvel içinizde geçirdiğim o uzun müddetteki hayatımı ve ahlâkımı bir

düşünseniz hiç şüphesiz tasdik

edersiniz ki Allah bu gün de evvelki halde kalmamı dilese idi de vahy-ü nübüvvet vermese idi benim

bunları size okumam ve tarafı

ilâhîden ilâm ve ilân etmem ihtimali yoktu, ben kendi kendime ne böyle bütün bülega-ü ulemaya meydan

okuyan bir kitab yapabilirdim

sh:»2691

ne de bütün insanlara karşı bu inzar ve tebşir ile kimsenin yapamıyacağı bir mücahede ve da'vaya

girişirdim, lâkin

işitiyorsunuz ki şimdi ben bunları size okudum, tebliğ ettim, o halde anlamamız lâzım gelir ki Allah tealâ öyle

değil böyle istedi ve

bana kesb-ü tahsil ile yetişilemeyecek bir vahy-ü nübüvvet ihsan edip bunları bildirdi ve bunlar size benim

kendimin değil, Allah tealânın bir i'lâm ve ihbardır. Ve ben onun vahyine ittiba'dan başka bir şey yapmam,

bütün esbabın fevkında müdebbirül'emr, mercii' kü'l « مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ أذْنِهِ »

olan Allah tealânın emr-ü meşiyetine müdahale, âyetlerine itiraz yine âyâti haktan birisi olan akl ile aslâ

kabili tevfiq olmyan en korkunç cinayetlerden iken siz nasıl oluyor da bunları teakkul etmiyerek Allahın

vahyini tebdil teklifinde bulunuyorsunuz ve Allahdan korkmadan yalan ve iftiraya cür'et ediyorsunuz?

17.

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ﴾

İmdi bir yalanı Allaha karşı iftirâ edenden veya Allahın âyetlerine yalan diyenden daha zalim kim olur?

﴿إِنَّهُ لَا يَفْلِحُ الْمَجْرُمُونَ﴾ şüphe yok ki mücrimler, felâh bulmazlar - mücrimler

miyanında zalimler, zalimler miyanında azlemler elbette hiç felâh bulmaz. Asıl yalan, bir cürüm ve bir

haksızlık; iftira onun daha zalımanesi, yalanı Allaha iftirâ ve isnad etmek veya Allahın tekvin yahud tenzil buyurduğu delâil ve âyâtı tekzib eylemek ise iftirânın en zalımanesidir ki biri batıla hak demek zulmü, biri de hakka batıl demek zulmüdür. Peygamberlik taklidine kalkışmak, müşriklik etmek evvelkinden, Kur'anı Peygamberi tekzib etmek de ikincisindedir. Daha bunlara mümasil azlem bulunabilirse de bunlardan daha zalim bir zulümkâr tasavvur olunamaz. Bâtıla hak veya hakka bâtil demek zulmünü irtikâb eden müfterilerin yapmıyacağı hiç bir zulüm yoktur. Ve böyle zulmün derecei kusvasına varan müfteri mücrimlerin

sh:»2692

felâh bulmıyacakları muhakkaktır. Bu kadar büyük cürüm ve zulmü irtikâb etmek akılsızlığı da likaulaha ümidvar olmiyanların hasletidir.

Onun için bunlar öyle derler, Kur'anın tebdilini taleb ederler. - 18.

﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ ve Allahı

bırakırlar da kendilerine ne zarar ve ne menfaat vermeyecek şeylere taparlar - âciz suver-ü esnamdan,

nusub ve evsandan meded umar tesellî beklerler

﴿وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾ ve « bunlar Allahın yanında bizim

şefaathilerimizdir » derler - Sûrei «En'am» ın tefsirinde kissai İbrahimde putperestliğin menşei hakkında

bahis geçmişti. Burada da denilmiştir ki:

1 - Bunlar her bir iklim için Semavî ervahtan birer ruhi muayyen vardır diye itikad ediyorlardı ve

binaenaleyh asnamdan o ruha mahsus bir sanem ta'yin edib ona tapıyorlar ve puta tapmaktan maksadları

o ruha teabbüd oluyordu.

2 - Kevakibe teabbüd ediyorlardı ve binaenaleyh onlara mahsus sanemler vaz'ederek tapıyorlar ve

maksadları kevakibe teabbüd oluyordu.

3 - Putlara muayyen ba'zı tılsımlar vaz'ediyorlar ve onlarda bir takım esrarı acibe ve nefise tehayyül

ederek onlara tapıyorlardı.

4 - Büyük saydıkları kimselerin suretlerini yapıyorlar ve bu timsallere hurmet ve teabbüd etmekle o

ekâbirin indallah kendilerine şefa'at edeceklerini zu'mediyorlardı.

İşte bütün putperestlik felsefesi bu dört surette telhıs olunabilir. Maamafih âyetin mazmunu daha veciz ve

daha şumullüdü. Bütün şirkin ve putperestliğin kökü doğrudan doğruya likaulahı ümid edememek ve

ma'budı hakka karşı kizb-ü hayalden menfaat ve teselli beklemektir.

sh:»2693

Taif ahalisi «Ellât» namındaki puta, Mekke ahalisi «Uzzâ, Menât, Hübel, İsaf, Nâile» nam putlara

taparlardı, Peygamberin yevmi kıyamette inzarına karşı taifli esatırcı şâir ve feylesof Nadr İbni Hârisin

«kıyamet günü olduğu vakit Ellât bana şefa'at eder» dediği de mervidir.

Ey Resuli hak - sen onlara kesdirme cevab olarak - de ki

﴿أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾

Allaha ne Göklerde ve ne yerde ilmi taallük etmez bir nesnemi haber veriyorsunuz? Allâmülguyub olan

Allah tealânın ilmi taallük etmemek vücud ve imkânın selbi demek olduğundan bu ifadede «putlar indallah

bizim şefaathçilerimizdir» sözünün vaki'de hiç aslı olmıyan ve olmak ihtimali bulunmıyan bir yalan ile Allaha

karşı iftira olduğunu gayet acı bir tehekküm ve takri' ile tefhim ve tebkit vardır. Gûya putlar, Allahın indinde

onlara şefaath edecekmiş de Allahın haberi yokmuş!...Hâşa sümme hâşa!...

﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ Allah onların işrakinden münezze ve

mütealidir.

19. ﴿وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ İnsanlar bir ümmetten başka bir şey

değil idi - ya'ni esası fıtratte hepsi aynı hukuk ve şeraita tabi bir nevi'den ibaret idiler, bu günkü gibi

yekdiğerini insan yerine saymıyan muhtelif milletler, cemaatler yoktu - «

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَّةٌ
مِّثْلُكُمْ﴾ âyetinin de delâlet ettiğî vechile hayvanatın her nev'i bir kanunı fitrîye tâbi' bir ümmet,

insanlarda bir ümmet idi. (Bu âyetin sûrei «Bakare» de geçen nazırine bak) Devri Âdemden Kabil ve Habil

vak'asını kadar böyle idi, İdris aleyhisselâm zamanına kadar da denilmiş. Nuh tufanında kâfir

kalmadığından tekrar küfrün zuhuruna kadar ümmeti vahide oldukları, kezalik bu gün ihtilâf içinde bulunan

bir takım akvamın İbrahim aleyhisselâm

sh:»2694

zamanında ümmeti vahide buldukları da zikrolunmuştur ki bu surette « الناس » dan murad, Arab ve

İbranî gibi ba'zı akvam demek olub diğerlerinin de esasında böyle olduğu bilmükayese anlatılmış olur.

Netekim tarihte « tebelbüli elsine » ta'bir olunan hâdise bu ma'nâya müşabihtir.

﴿فَاخْتَلَفُوا﴾

Sonra ihtilâf ettiler - bir kısmı vahdeti bırakıp şirke geçtiler, bagiyler, müşrikler

türedi, türlü türlü ma'budlar peşine düşüb niza'u cidale başladılar, birbirlerine karşı hak tanımaz, her zulmü

reva görür muhtelif ırklara, milletlere, türlü türlü cemaatlere ayrıldılar. Öyle ki nev'i insan, envai hayvanattan

daha muhtelif ecnas haline geldi.

﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ﴾

Rabbından sebk eden bir kelime olmasa idi - «

﴿كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا

﴿يَسْتَقْدِمُونَ﴾

» buyurulduğu vechile evvel emirde rahmeti iltizam ve müstahıkkı

azâb olan her ümmete bir ecel takdir edib faslı kat'î yapacak hukm-ü kazasını yevmi kıyamete te'hir etmiş

olmasa idi velhasıl biraz evvel geçen - «

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتَعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ
أَجَلُهُمْ فَتَنْذِرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

mazmunu olmasa idi ﴿لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ ihtilâf etmekte

oldukları da'vada derhal aralarında kazai hak icra edilir, işleri bitiriliverirdi - haklıyı haksızı ayıracak olan

hukmi kat'î derhal verilmiş, tamamen icra edilmiş bulunurdu. Ya'ni vahdeti hakka karşı küfr-ü şirk ile ihtilâf

çıkarıb esasen bir olan insanlığı teşettüt ve tefrikaya düşürenlerin başlarına kıyamet koparılib cezayı

sezaları verilmiş, hepsinin canı Cehenneme tıklmış olurdu. Fakat kelime ilâhiyye öyle sebik etmiştir ki Allah

tealâ insanlara kendilerinin isti'calleri gibi şerri ta'cil etmez, hemen ta'zib ve ihlâk edivermez de likauallahı

istemeyen kâfirleri ecellerinin hulûlüne kadar bir müddet tuğyanlarında bırakır ve onlar

sh:»2695

ise bunu ihmal zannederek kalb körlüğüyle tuğyandan tuğyana atılır, mütemadiyen esbabı ta'ziblerini

tezyid ederler.

Vahdaniyeti hakka karşı küfr-ü şirk ve bağı-ü tuğyandan çıkan ihtilâfı beşerî öyle müdhiştir ki bunun tabii

olarak muktezası mülâhaza edilirse Yer yüzündeki beşerriyetin bir anda herc-ü mercine kâfi bir sebep

teşkil ettiği anlaşılır. Filhakıka «

لَوْ يُوَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ
دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

ve te'cil ile tecellisinde bir taraftan rahmeti ilâhiyyenin gadaba sebkını bir i'lân, bir taraftan da leyl-ü nehar,

küfr-ü iman gibi tabiatleri yekdiğerile kabili imtizaç ve içtima' olmyan muhtelif ezdadı ihtilâflarına rağmen

tanzim ve idare eden fevkattabia kudreti rabbanıyyenin ledünnî bir âyet ve bürhanı vardır. Bir âyet ve

bürhan ki anlıyanlara bütün Semavat-ü Arzın ancak hakk ile mahlûk, rahmet ve adl ile kaim olduğunu

gösterir. Artık haksızlığın, zulmün son derecesine varan o müfteri veya münkir, batılperest mücrimlerin felâh

bulmalarına imkân var mıdır? Fakat likaulllaha ümidi, hakkın huzuruna çıkmağa yüzü olmyan ve akıllarını

israf edib putlardan şefaata dilenen o müsrif mücrimler, müttekilerin idrâk edebilecekleri hafiy âyetleri

anlamak şöyle dursun pek iyi bildikleri hayat ve ahlâkı Muhammediye gibi canlı bir mu'cizenin delâleti

hidayetini ve ona inzal olunub kendilerine en beliğ lisan ile hitap ederek açıktan açığa ahkâmı hakkı beyan

eden Kur'anın âyetlerini bile tezkib ve inkâr ederler de Allahın vahdâniyyet ve rübubiyetine ve

Peygamberin sıdk-u hakkıyyetine hiç bir delil ve âyet indirilmemiş gibi 20. ﴿وَيَقُولُونَ﴾ bir derler

ki ﴿لَوْ لَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ﴾ rabbından ona bir âyet indirilse ya!... -

Böyle inad ve mükâbere ile başka bir

sh:»2696

mu'cize ister dururlar. Madem ki öyle ﴿فَقُلْ﴾ sen de de ki ﴿إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ﴾

gayb, ancak Allaha mahsustur. - Ya'ni talep ettiğiniz başka âyet, başka mu'cize henüz gaybdır, olub

olmıyacağını bilemem. Çünkü gaybı bilmek de tekvin etmek de Allaha mahsustur. Gerçi tekvin noktai

nazarından mülâhaza edilecek olursa şehadetin dahi tekvini Allaha mahsus ve meşhud olan âyetler de

Allahın âyetleri olmakta müsavi ise de o, kulların da ma'lûmu olabilir. Fakat gayb, gayb olduğu haysiyetten

ya'ni Allah tealâ tekvin veya tenzil buyurmadıkça onu Allahdan başkası bilemez. Onun için meşhûd olan

âyât ve mu'cizattan başka mu'cizeyi indirib indirmemek ancak Allahın bileceği bir şeydir. Maamafih öyle

şey olmaz da denemez ﴿فَانْتَظِرُوا﴾ binaenaleyh intizar ediniz - nüzulünü gözleyiniz -

﴿أَنَا مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾ şüphesiz ki ben sizinle beraber intizar edenlerdenim -

ya'ni sizin bu kadar âyâtı beyyinatı inkâra cür'etle başka âyet talebinde inad ve ısrarınıza karşı bakalım

Allah ne yapacak? Başınıza neler indirecek?.

Bunlara bu müşriklere hem Kur'andan başka alâmât ve mu'cizat dahi gösterilmiş olduğunu anlatmak hem

de bu azgınlıkları zaruret halinde değil ni'met ve refah halinde nankörlük olarak yaptıklarını beyan ve tasvir

için buyruluyor ki:

21. ﴿وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً﴾ Ve o nasa: o serkeş, adî insanlara biz azimüşşan bir

rahmet ya'ni sıhhat ve vüs'at gibi bir ni'met tattırdığımız vakıt - hem nasıl bilir misiniz?

﴿مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسْتَهْمٍ﴾ kendilerine dokunmuş olan bir « ضراء » dan sonra - meselâ

kıtlık gibi gayet dokunaklı bir zaruret ve muzayakadan, böyle bir

sh:»2697

tazyık âyeti ve tecribesi gösterdikten sonra herhangi bir rahmet zevkı tattırdığımız vakıt ﴿إِذَا﴾

derhal - ﴿لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا﴾ onların âyetlerimiz hakkında mutlak bir mekri vardır. -

Ya'ni Allah tealânın ta'zibe kudretini isbat ve ıkabındaki acılığa delâlet edecek bir âyeti fi'liyye demek olan

bir elem ve ızdıraba temass etmeden ve acı bir ızdırar tecribesi görmeden böyle yapsalardı belki bir

dereceye kadar bir cehalet ma'zireti mevzuı

bahsolabilirdi, fakat öyle değil, beşerriyetin Allah tealâya karşı nasıl bir mevki'i aciz ve zarurette bulunduğu

fı'len görüldükten ve acıyı

tattıktan sonra rahmeti ilâhiyyeden bir nûmunenin tadını tadıverdikleri vakit âyâtı hakkın hakkına hurmet ile

Allaha hamd-ü şükr edecek yerde derhal o acıyı ve o vaz'ı aciz ve ızdırarı unutarak gerek tekvinî ve gerek

tenzîlî âyâtı ilâhiyyenin hakkını teslim etmemek, onlardan dersi ibret almamak için mutlak antrika

çevirmeğe, gizliden gizli hiylekârlık yapmağa kalkarlar. Zaruret şundan oldu, bu ni'met şundan veya bizim

dirayetimizden geldi, yoksa Allah bizim işimize karışırımı imiş gibi bir takım laflar etmeğe, irşadatı ilâhiyyeyi

dinlemeyib Allaha keyd-ü ihtiyal yapmağa başlarlar.

Bu âyetin sebebi nüzulünde rivayet olunduğuna göre Allah tealâ, Mekke ahalisini yedi sene kuraklık ve

kıtlık ile tazyik etmiş helâk ola- yazmışlar, Ebû Süfyan vesaire bir takımları Resulullah'a gelmişler «bize dua

et, eğer nafi' yağmurlar yağar: bolluk olursa seni tasdik ederiz» demişlerdi, bunun üzerine Resulullah dua

etmiş, Allah tealâ rahmetini ihsan eylemiş, güzel yağmurlar yağmış bereket hasil olmuştu, fakat onlar iyman etmemişler ve derhal bu rahmeti esnama ve envae nisbet etmeğe kalkışmışlar ve âyâtullaha kadhetmekte ve Resulullah'a keyd-ü hud'a yapmakta devam etmişlerdi ve bu babda en

sh:»2698

ziyade ileri gidenler de servet-ü samânı bulunan Kureyş ve ağıniyai Kureyş oluyordu. Şu halde âyetin sebebi nüzulü bunlar olmakla beraber mazmunu hali vüs'atte şımarıb âyâtı ilâhiyyenin hakkını vermek istemiyen ale'l'umum nankör asilere şamil olduğunda şübhe yoktur.

﴿قُل﴾ Resulüm, sen de ki ﴿اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا﴾ Allah, mekirce daha seri'dir. -

Ansızın belânızı veriverir. (Sûrei «Al-i İmran» da «وَاللَّهُ خَيْرٌ الْمَاكِرِينَ» âyetine bak). Ya'ni

sizin ni'meti tadar tatmaz derhal zarureti unutub mekre girişmeniz ne kadar seri' olursa olsun Allahın o

mekre mukabil

sizi cezaya çarptırması sizin mekrinizden daha sür'atli daha çabuk olur. Siz âyâtı ilâhiyyeye karşı

mekrinizden muradınıza irmeden

belânızı bulmuş olursunuz ve belki siz mekre niyyet eder etmez bir an içinde o rahmetin gadaba, o tatlının

acıya gaybolunuverdiğini

görebilirsiniz. Ve hattâ bilmezsiniz ki o ni'met netice i'tibarile size görüldüğü gibi hakikaten bir ni'met değil

de sizi büyük bir azâba

sürüklemek için bir istidrac olabilir.

Ey mekirci insanlar ﴿ اِنَّ رُّسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴾ her halde bizim

Resullerimiz siz, ne mekir yaparsanız hepsini yazarlar - ya'ni yaptıklarınız ilmi ilâhîde gizli kalmak şöyle

dursun amellerinizin zaptına me'mur olarak size ta'yin edilib gönderilmiş bulunan ve «

﴿ كَرَامًا كَاتِبِينَ ﴾ olan hafaza Melâkesinden de gizli kalmaz. Hepsi sureti mahsusada yazılır.

Hisabınıza kayd-ü zabt olunur. Binaenaleyh unutmamanız lâzım gelir ki siz, Allahın hakk ile gönderdiği

delâil ve âyâtı istihfaf ederken başka bir âyet, âyeti kaza gelir, bir anda ağzınızın tadı bozulur. İçinde

bulduğunuz ni'met ve sıhhat alınır, hiç tahammül edemeyeceğiniz pek acı bir ızdırar ve ızdıraba tahvil

olunur ve o zaman iman eder, yalvarır, yakarınız amma iş iştn geçmiş bulunur,

sh:»2699

22. ﴿هُوَ﴾ O - Allah ﴿الَّذِي﴾ odur ki - o rabbi celfidir ki

﴿يُسِيرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ sizi karada

ve denizde gezdirir - size kâh karada kâh denizde seyr-ü hareket edebilmek kudret ve kabiliyyetini veren

ve manialeri bertaraf edib

maşiyen ve rakiben gezmenize müsaade eden odur. Sizi kâh karalarda sabit ve sulb ecsam üzerinde

dağlardan taşlardan aşırarak ve kâh denizlerde kaypak ve oynak sular üzerinde akıtarak seyrettirir,

dolaştırır, hayatınıza böyle bir cereyan vermiştir. Öyle ki

﴿حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ﴾ tâ gemilerde bulunduğunuz, bu bir kavmin hayati

ictimaiyyesini, bir Devletin hayatını da temsil eder ﴿وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ﴾ ve onlar

- o gemiler - hoş bir rüzgârla içindekilerle birlikte akıp gittikleri - burada « بكم » ya'ni sizlerle yerinde «

بهم » diye hitâbdan gıyabe bir iltifat nüktesi

yapılmıştır ki her insan içinde bulunduğu hali iyi muhakeme edemeyeceği cihetle bunda hem muhatablara

kendi hallerini tecrid ettirib karşıdan bakar gibi müşahade ve teemmül ettirmek ve hem bunların halini

başkalarına tezkir ve seyrettirib hüküm verdirmek için gayet belîğ bir husni tasvir vardır. -

﴿وَفَرِحُوا بِهَا﴾ ve bu hal ile - bu hoş rüzgâr ve lâtif cereyan ile - tam ferahlandıkları vakit bir de

bakarsınız ki ﴿جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ﴾

onlara - o gemilere - bir fırtına gelmiş çatmıştır ﴿وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ﴾

ve içindekilere her yerden dalga gelmekte ﴿وَوَظَنُوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ﴾ ve artık bunlar

kendilerini hakikaten ihata edilmiş zanneylemekte - ya'ni

sh:»2700

daha garkolmamışlar, fakat, bütün Dünya kendilerine düşman kesilmiş ve düşman her taraflarını kuşatmış,

kaçamak çareleri kalmamış, halâs yolları kapanmış olduğu kararıyle can hevli içinde kendilerini hakikaten mahv-ü helâk olmuş zanneylemekte ve artık o zaman kalblerinden şirk ve inkârı tamamen almış ve evvelce

taptıkları şeylerin hepsinden alâkayı kesmiş ve Allahdan başka ümid umacak, iltica edecek hiç bir ma'bud

bulunmadığını anlamış « **إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا** » hakikatini bizzarure tasdik ve teslim etmiş

olduklarından ﴿ **دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ** ﴾ dini bütün bir ihlâs ile Allaha

tahsis ederek - ona şöyle dua etmektedirler: -

﴿ **لَعْنٌ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَ مِنَ الشَّاكِرِينَ** ﴾ ahdımız olsun ki ya

Allah, bize bundan - bu vartadan - necat verirsen her halde ve her halde şakirînden olacağız - hep bunlar

olur ve olmaktadır. Ve hayatı beşer böyle bir cereyan ve tahavvül içindedir. Evvelki âyette gösterildiği gibi

kâh elemi, sürur ta'kib eder ve kâh bu âyette gösterildiği gibi en ferahlı bir anda bütün ümidleri yıkan bir

ızdırab ve ıztırar birdenbire hücum ediverir. Ve ni'met ve vüs'at zamanında Allahı tanımak istemiyen ve âyâtı

ilâhiyyede türlü türlü mekirlerle kaçamaklarına sapan iymansızlara Allah tealâ, bütün masıvayı gözlerinden

gönüllerinden silen böyle bir vartai canhıraş ile behemehal kendini doyurur, yalvartır. Her ümidin yıkıldığı,

her sebebin kesildiği böyle anlar da fevkal'esbab olan vücudı barî en münkir kalblere bile vücubunu bilâ

şerik hakkı uluhiyyetini bizzarure teslim ettirir. İşte Allahı bilmiyenler bundan bilmelidirler ki Allah, budur; bu

tesyîr ve ihata ve ilcayı yapan rabbî celîldir. Ve diğer âyatı ilâhiyyeye inanmıyan ve böyle muztarr

olmadıkça hakkı teslim etmeyen münkirleri ve makirleri iymana getirecek âyet ve mu'cize ancak böyle fi'li bir

âyeti ta'zib ve ıztırdan

sh:»2701

başka bir şey olmamak ıktiza eder. Ve « لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً » deyib duranlar hep böyle bir

âyeti tazyik ararlar, fakat daimî ve ebedî olmayınca bunun da hukmü olmaz. Çünkü o tazyığı görünce öyle

uhudı kasmle yalvarırlar da 23. ﴿فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ﴾ bunun üzerine Allah, kendilerine necat

verince - helâktan kurtarıb vüs'at ve ihtiyar sahasına çıkarınca

﴿إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ derhal o saygısızlar Yer yüzünde bayg ederler - daima

şükretmek üzere verdikleri ahdi bozub hadlerini tecavüz ederek yine şirk-ü küfre, fesad-ü isyana başlarlar.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ Ey bu halde bulunan adî ve bagı insanlar

﴿إِنَّمَا بَغْيِكُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ﴾ bagyiniz sırf kendi aleyhinizedir. - Bağlılığınızın

hakıkatte zararı bagy ettiklerinize değil, ancak kendi nefislerinizdir. Çünkü o bagy ile olsa olsa

﴿مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ o en denî hayat metainı kazanırsınız. - Yapacağınız bütün kâr

ve temmettu ondan ibaret olur ki bir metaı gururdur. ﴿ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ﴾ Sonra da

merci'iniz ancak biziz nihayet ister istemez dönüb bize geleceksiniz

﴿فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ biz de size bütün yapageldiklerinizi haber vereceğiz

- ya'ni ne haltettiğimizi o zaman anlayacaksınız amma iş işten geçmiş bulunacak. Bu fasılanın «

لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ» fasılasına olan teallük ve tenazurunu ihtara hacet yoktur.

Şimdi siz böyle ister istemez dönüb varacağınız Allahın nazar ve likasına, âyat ve rusûlüne ehemmiyet

vermiyerek razı ve kani' olduğunuz, yolunda bağılıklar ettiğiniz o Dünya denilen hayatın ne meta' olduğunu

bir düşünmez misiniz?

sh:»2702

﴿٢٤﴾ إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ
فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا
أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ
عَلَيْهَا أَتَيْهَا أَمْرًا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ
تَغْنَبِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

Meali Şerifi

O Dünya hayatın meseli sırf şunun gibidir: bir su, biz onu Semâdan indirmişiz derken onunla Yer yüzünün

otu: insan ve

davar yiyeceğinden birbirine girmiştir, Nihayet Arz, bütün zinetini takınıb süslendiği, ehli de onun üzerine

kendilerini kadir zannettikleri bir sırada geceleyin veya gündüzün ona emrimiz gelivermiş bir lâhzada ona

öyle bir tırpan ativermiştir ki sanki dün hiç bir şenlik yokmuş, işte düşünecek bir kavm için âyetleri böyle

tavsıl ediyoruz 24

Halbu ki:

﴿٢٥﴾ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

sh:»2703

Meali Şerifi

Allah, darüsselâma çağırıyor ve dilediğini bir doğru yola hidayet buyuruyor 25

﴿٢٦﴾ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ
قَتَرٌ وَلَا ذَلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾
وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرَهَّقُهُمْ ذُلَّةٌ
مَّالَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ
الْإِلِّ مُظْلَمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٨﴾

Meali Şerifi

Hasenât yapanlara husnâ bir de ziyade var, ve yüzlerine ne bir kara bulaşır ne zillet, onlar eshabı Cennet

hep orada muhalledirler 26 Seyyat kazananlara gelince kötülüğün cezası mislidir, ve onları bir zillet

kaplar, Allahdan kendilerini kurtaracak yoktur, sanki yüzleri gece parçalarından kaplanmış kapkaranlıklar,

onlar, eshabı nar, hep orada muhalledirler 27

26. ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا﴾ Güzellik yapanlara - ya'ni Allah tealânın nazarına lâayık ve rızasına

muvaakkik güzel ameller yapan ve onları lâayık oldukları vechile güzel yapanlara ki netekim sûrei «Bakare»

de «بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ» âyetinde dahi geçtiği üzere Resuli

ekrem sallâllhü aleyhi vesselem ihsanın ta'rifinde «

الْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَانَّهُ يَرَاكَ

sh:»2704

görüymüşsun gibi ibadet ve ubdiyyet etmendir. Çünkü sen onu görüyor değil isen de o, seni görüyor»

buyurmuştur. Böyle güzel iş, vazife, ibadet, hasenat yapan muhsinler için ﴿الْحُسْنَىٰ﴾ daha

güzeli ﴿وَزِيَادَةٌ﴾ hem de ziyade var. - Yaptıkları hasenatın daha güzeli olmak üzere bir misli

ecr-ü meşubat hazır olduktan başka fadli ilâhîden bir de ziyade var ki usuli muzaafla on katından yedi yüz

katına ve daha fazlasına doğru mütezayiden artar, artar gider.

«ZİYADE, mağrifet ve ridvan», ve «HUSNA, Cennet, ziyade, likadır» dahi denilmiştir.

﴿وَلَا يَرَهُقُ وَجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذَلَّةٌ﴾ Ve yüzlerine ne toz konur, ne zillet - her

vechile alınları ak, yüzleri pampâk, ya'ni muradlarına irdikten başka can sıkacak, utandıracak, haysiyet

kıracak, küçük düşürecek, âr-ü vebalden, leke ve kederden emin ve sâlim de olurlar. Bir yüz karası bütün

mehasini lekeliyebileceği ve zillet bulaşan ni'metin kıymeti kalmıyacağı cihetle bu nezahet olmayınca o

husnâ ve ziyade tekemmül etmiş olmaz. Bunun için Cennatünneîm ehlinin bütün da'vaları tenzihî sübhanî

ile selâm ve hamidde toplanıyordu. ﴿أُولَئِكَ﴾ işte bunlar - yüzlerine gubar ve zillet bulaşmıyacak

olan bu muhsinler balâda zikirleri geçen ﴿أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

dır.

27. ﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ﴾ Seyyiat kesbetmiş - selîm ve güzel olan fitrati

haktan çıkıp şirk-ü meası gibi kötülöklere çalışmış, kötü ameller, çirkin huylar kazanmış olanlar ise

﴿جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا﴾ her bir seyyienin cezası misliledir. - Ya'ni hasenede olduğu gibi

ziyade edilmez, ihsana ihsan, seyyieye adl ile muamele olunur. (Sûrei « En'am » in sonlarında «

﴿وَتَرَهُمْ ذُلًّا﴾ «bak) وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا

ve bunları bir zillet kaplar. - Sade yüzlerinden

sh:»2705

değil, her taraflarından saran büyük bir zillet ve hakaret içinde kalırlar.

﴿مَالَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ﴾ Allahdan hiç bir sıyanetçileri yok - Allahın kahr-u

azâbından saklayıp kurtaracak hiç bir kudret, mutasavver olmadığı gibi mü'minlerde olacağı vechile Allah

şefaate izn ile hıfz-u sıyanet edecek bir halâskârları da yoktur. Öyle zelîl ve hakîrdirler ki kimse onların

hakkında Allahdan bir halâs recasında bile bulunamaz. -

﴿كَانَمَا أَغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا﴾ sanki yüzleri bir

karanlık gece parçalarına bürünmüş - ye's-ü elemden hacalet ve rezaletten yüzleri öyle kara, öyle

magnum. ﴿أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ dir. -

lyman

etmemiş, kazandıkları kötülükler kendilerinde ebediyyen matbu' kalmış olduğundan kötü cezaları da böyle

Cehennemde hulûddur.

﴿٢٨﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ
أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ فزِيلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ آيَانَا
تَعْبُدُونَ ﴿٢٩﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ
عِبَادَتِكُمْ لِغَافِلِينَ ﴿٣٠﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ
وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيَهُمْ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣١﴾

sh:»2706

Meali Şerifi

Ve o gün ki hepsini mahşere toplayacağız, sonra diyeceğiz o şirk koşanlara: yerinize! Siz de şerikleriniz

de, artık aralarını açmışızdır, şerikleri şöyle demektedir: siz bize tapmıyordunuz 28 Şimdi sizinle bizim

aramızda şahid olarak, Allah yeter doğrusu "sizin ibadetinizden bizim asla haberimiz yoktu" 29 İşte burada

her nefis, geçmişte yaptığını deneyecek, hepsi hak mevlâları Allaha reddolunmuş ve uydurdukları şeyler

kendilerinden gaib olmuş gitmiş bulunacaktır. 30

28. ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا﴾ Ve unutmamalı o günü ki bunları cemian haşredeceğiz -

ya'ni hasenat yapmış olanlarla seyiyat kazanmış olanların henüz hesaplarını görmeden hepsini toplayıp

hisab mevkiğine yığacağız ﴿ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾ sonra o müşrik olanlara

diyeceğiz ki ﴿مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ﴾ yerinize: ya'ni yerinizden kııldamayınız

siz ve şerikleriniz - indallah şefaatchilerdir diye Allaha şerik tuttuklarınız ﴿فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ﴾ artık

aralarını açmışızdır. - aralarındaki mevhum alâkaların hepsi kat'ı ve izale olunub beyinleri tamamen tefrik

olunmuştur. ﴿وَقَالَ شُرَكَائِهِمْ﴾ ve şerikleri - o şefaatinu umdukları, teselli ve menfaat

bekledikleri o putlar, o bîşuur tesavir ve temasil o kendilerine tapan müşriklere-şöyle demektedirler:

﴿مَا كُنْتُمْ آيَانَا تَعْبُدُونَ﴾ siz bize ibadet etmiyordunuz 29.

﴿فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾ zira sizinle bizim aramızda şahid olarak

Allah, yeter ki ﴿إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ﴾ hakikat budur: biz sizin

ibadetinizden kat'iyyen gafil bulunuyorduk - ya'ni « عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ » olan Allah tealâ

bilir ki sizin bize ibadet ettiğinizden asla haberimiz yoktu, binaenaleyh

sh:»2707

siz taptınızsa bize değil, kendi hevanıza, hayalâtı bâtilenize tapmış, bize ifira etmişsiniz. Biz öyle bir şeyi

asla kabul etmez reddederiz, bütün mes'ulliyet kendinize raci'dir. 30. ﴿هٰنَالِكَ﴾ işte orada - o

gün dehşetli makamda ﴿تَبَلُّوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا اسَلَفَتْ﴾ her nefis, her can

mukaddema yaptığını bulacak, ihtibar edecek - iyi kötü amel veya terk o gün ne yaptısı hakikaten tadıb

anlıyacak - ﴿وَرُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ مَوْلِيَهُمُ الْحَقِّ﴾ ve o müşrikler: likauallahdan kaçan o

müfteriler, hak mevlâları, hakikî malikleri Allah tealâyâ red-ü iade edilmiş bulunacaklar

﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَفْتَرُوْنَ﴾ indallah bizim şefi'lerimiz diye ifira edegeldikleri

o muhayyel ma'budlar, uydurageldikleri bütün o evham ve hayalât yanlarından gaib olmuş, yitmiş gitmiş

olacaklardır.

Şimdi halleri hikâye ve amellerinin netâic ve akıbeti beyan olunan o müşriklere tevhidin hakkıyyetine

delâlet eden şu âyât ve

delâli tebliğ için ey Resuli hak :

﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ
الْحَيِّ وَمَنْ يَدْبُرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾
فَذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنْسِ
تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

sh:»2708

Meali Şerifi

De ki: size Gökten ve Yerden kim rızık veriyor? Ya o sem'u ebsar kimin milki bulunuyor? Ve kim o ölüden

diri çıkarıyor ve diriden ölü çıkarıyor? Ve emri kim tebdir ediyor? Derhal diyecekler ki Allah, de ki, o halde

sakinmez mısınız? 31 İşte o Allah, sizin hak rabbınız; haktan sonra da dalâlden başka ne vardır? O halde

nasıl çevrilirsiniz? 32

31. ﴿قُلْ﴾ De ki ﴿مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ size gökten ve yerden kim rızık veriyor? ﴿أَمْ مَنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ﴾ hele o semi' ve ebsara

kim malik ve hâkim bulunuyor? - Ya'ni o

rızıklarla intifain en mühim vesait ve şeraitından olan his kuvvelerinin en şerefli bulunan işitme ve görme

melekeler gibi ni'meti kim veriyor? Bunları halk ve tesviye ve kim kudret yetiriyor? Veya bunları kim idare

ediyor? Bunlar üzerinde kim hüküm ve tasarruf ediyor? Nefsinizdeki bir hâdisede, âfaktaki bir vakiayı tecelli

ettirib de size sizden haric olan hakikati idrâk ettiren, lemhai hakkı duyuran, âyâtını işittiren, gösteren kim?

Sem'in müfred, ebsarın cemi' olarak îradı görmenin işitmeden kesretli olduğuna bir işareti ihtivâ eder. Semi'

ve ebsara malik veya melik ve hâkim olmak müfadinın Fatihada bahsedilen tasdikı hak ve sûrei «Bakare»

nin « شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ » âyetinde bahsedilen mebdei yakın, sûrei

«Mâide» de geçen « وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ » kavli kerîminde geçen idrâki haric mes'elelerine

tealluk eden ve doğru görmek ve doğru işitmek hak ve hakikati hiss-ü idrâk etmek işinin «

﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ mazmununda olduğu vechile doğrudan doğru ilâhi bir emir

olduğunu iş'ar eyliyen daha amık ve dakık bir hakikati tenvir ve «

وَلَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ إِلَىٰ بِالنَّوَابِلِ حَتَّىٰ أَكُونَ سَمْعَهُ الْخِ

» hadfsi kudsîsi mazmunu olan şühud billâh mes'elesine bir işareti muhtevi olduğunu da kaydetmeden geçemeyeceğiz.

sh:»2709

Evet o sem-u ebsâr harikai bediası kimin milki;

﴿وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ﴾ ve

kimdir o ki ölüden diri çıkarıyor ve diriden ölü çıkarıyor - dün ortada yokken bugün bir zîhayat, bir nebat, bir hayvan, bir insan meydana geliyor ve bir takım hayatsız maddelerden çıkıp geliyor. Ve sonra ölüyor. Failsiz hâdise olamayacağından bu hayat ve mematı yapan, bunları diriltten öldüren kim? Erzak ve gıda hayata temessül ediyor, gayri uzvî maddeler uzvîleşiyor, nutfeden hayvan, kandan nutfe çıkıyor, sonra da canlı, uzvî maddeler uzvîyyetini zayi' edib ölüyor ki tabiat noktai nazarından bakıldığı zaman bunlar muhtelif ve zid tabiatlerin yekdiğerine tahavvülü, inkılâbı, istifasıdır ki tabiatın kanunı esasîsi olan ittîrad ve aynıyyete muhalif ve binaenaleyh hılâfî tabiat hâdisattır. İmdi bunları çıkarana, böyle hayat ve memat gibi

tabiatleri yekdiğerine tamamen zıdd iki hâdiseyi birbirine kalbedib sebep, müsebbeb yapan kim? Tahavvül

ve istifadan harici tabiat

bir kudreti fâilenin te'sirini ve tedbrini anlamamak ne mümkün? ﴿وَمَنْ يَدْبِرِ الْأَمْرَ﴾ ve emri

tedbir eden kim - ya'ni yalnız o zikr olunan hususat değil

daha bunlar gibi nice azdad ve tabayi,i muhtelifle ile meşhun olan alel'umum âlemin şuun ve umurunu

tedbir ve idare eden, sade halk

mes'elesi değil, emir ve kumanda tarikıyla cereyan etmekte bulunan nizamı umuru şu koca âlemi mülk-u

saltanatı çevirib duran kim?

Bunları anlayınca ﴿فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ﴾ derhal Allah diyecekler - bu suallerin cevabı gayet

vâzih olduğundan müşrikler bile bunları teemmül edince hep

bunları Allah, yapıyor demekte tereddüd göstermiyeceklerdir. ﴿فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

Binaenaleyh o halde de: korkmuyor musunuz? - Bu ma'lûm iken

nasıl olub da onun kahrinden korkmaz, ona karşı şirk

sh:»2710

ve isyandan tevakkı etmez, felâketten kendinizi korumaz, başkalarını bırakıb onun vikayesine

girmezsiniz?

32. ﴿فَذَلِكُمْ﴾ Duydunuz, a o işte - o evsafı kemalin, o kudret-ü efalın, o halk-u emrin sahibi

bulunandır. İşte ﴿اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ﴾ Allah, hak rabbınız -

ulûhiyyet, münhasıren kendinin hakkı olan tek ma'bud, hakikaten ve bihakkın malikiniz ve veliyyül'emriniz

﴿فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ haktan sonrası da

artık dalâlden başka nedir? - Ya'ni hakk ile dalâl beyninde vasıta yoktur. Hakkı tecavüz eden, mutlak

dalâlete düşmüş bulunur, hak

tealâladan gayrı rab, ma'dum ve batıl, zayı' ve muzmehildir. Tevhid akîdesinden başka akîde, dalâldir.

﴿فَانِي تَصْرَفُونَ﴾ O halde nasıl masruf

oluyorsunuz - ya'ni haktan dalâle, tevhidden şirke, saadetten nekbete nasıl çeviriliyorsunuz? Dalâle sarf

olunmağa nasıl razı oluyorsunuz? Akı olan insan hakkı bırakıp da dalâli arzu ve tecviz eder mi? Yahud

nerden nereye sarf-ü tahvil olunuyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz, anladınız mı?

﴿۳۳﴾ كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ فَسَقُوْۤا اِنَّهُمْ
لَا يُؤْمِنُوْنَ

Meali Şerifi

Öyle büsbütün haktan çıkmış fasıklara rabbının kelimesi şöyle hakk oldu: onlar artık iymana gelmezler

33. ﴿كَذٰلِكَ﴾ Böyle - ya'ni Allahın rububiyeti hak, haktan sonrası dalâl ve onların haktan dalâle

masruf bulunduğu hakikaten sabit ve mütehakkık velhasıl bütün

sh:»2711

bu beyan ve isbat, bu kelimatı hak, hakk olduğu gibi

﴿حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا﴾ fıskı tekarrür etmiş olanlar üzerine

- küfürde temmerüd etmiş, küfr-ü inkârın son haddine çıkmış, yalnız fıskı amelî değil fıskı fikrî ile de fasık

olmuş, meselâ balâda sorulan suallerin cevabında «Allah» demiyecek bir halde inkâr vadîlerine düşmüş

bulunanlar aleyhine - rabbın hak tealânın kelimesi ya'ni şu kelâmı, şu hükmü hakkolmuştur:

﴿اِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ muhakkak ki onlar iman etmezler - o fasıklar haktan böyle masruf,

iymandan böyle mahrum ve bütün iymansızlık seyyiatına ve netaicine mahkûmdurlar. Bunların ekserisi

fısk-u dalâli tervec eden bir takım zununı felsefiyye ile vücudı ilâhî delâiline mekr-ü hiyle yapmağa uğraşan,

mütefelsif münkirler olmak hasebiyle bu noktada bütün zununı felsefiyyeyi hedmedecek surette tevhidi

hakkı isbat ve takrir için İlmi hıkmette biri mebhasi vücudun diğeri mebhasi ma'rifetin esasını teşkil eden

İllyet ve idraki hak mes'elelerini vaz-u hall ile bilhassa bunların künhünde mütecellî vücudı barî ve tevhidi

ilâhî delillerini gayet dakik ve son derece şumullü ve bahusus feylesofları en ziyade şaşkırtan cesed ve ruh,

madde ve suret, zihin ve haric, nefis ve âfak « süje ve obje » ikiliklerine dayanan ve İndîlik ve reybilik

şüphelerini kökünden hall-ü kat'edecek surette beyyin ve kat'î ve aynı

zamanda havassı hukemayı irşad edecek olan bir çok inceliklerle beraber zati mes'eleyi mertebai akl-ü

idrâklerine göre umuma vazih

bir nazarla telâkkı ettirecek derecede sâde ve açık ve eblağ iki âyetle tenvir ve enva'ı şirkin hepsini redd-ü

ibtal ile buyuruluyor ki:

1- :

﴿ ۳۴ ﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ
اللَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنْتُمْ تُؤْفَكُونَ ﴿۳۴﴾

﴿٣٥﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ
يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا
يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَالَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا يَتَّبِعُ
أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٧﴾

Meali Şerifi

De ki: sizin şeriklerinizden halkı ilkin yapacak sonra da çevirib yapacak var mı? De ki Allah, halkı ibtida

yapar sonra çevirir yine yapar, artık nasıl saptırılırsınız 34 De ki sizin şeriklerinizden hakka hidayet eden var

mı? Allah de ki: hakka hidayet eder, o halde hakka hidayet eden mi ittibaa ehaktır, yoksa hidayet

olunmadıkça kendi kendine iremiyen mi? O halde ne oluyorsunuz? Nasıl hukmediyor sunuz? 35

Maamafih ekserisi sırf bir zan ardında gider fakat zan, hakdan hiç bir şey ifade etmez, her halde Allah,

onların ne yaptıklarını bilib duruyor 36

34. ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعْبُدُوهُ﴾ Hiç, de:

şeriklerinizden halkı bed'en yapacak sonra da onu iade edecek kimse var mı? - Ya'ni ma'bud taharrisinde insanın menfaat ve mazarretinde hâkim, ümid-ü mehafetinde son derece müessir bir merci' aramakta ilk iş illeti vücudu mülâhazadır. Bunun delili de eseri olan halk ve ihdas fi'lidir. Hakıkî te'sir ve

sh:»2713

illiyet ancak halk-u icad ve ibda'dadır. Yoksa tabiat, kıyam, sudur, tevlid, kesb vesaire gibi esbabın hiç birinde hakıkî te'sir ve illiyet yoktur. Bunlar, yoğu var etmezler. Halk ise, yoğu var etmek ve bahusus yalnız umuru i'tibariyyeyi, niseb ve izafatı ihdas değil «mahlûk » ma'nâsına halk ıtlak edilmekte en ziyade mütearef olan ecsam ve ecram halinde mekadir ve kemmiyatı mahsus ve mütemayize ile takdir ederek icad etmektedir. (Sûrei «En'am » ın başına bak) kendini bilen herkes kendisinin bir zaman evvel yok iken sonra hakedilmiş bulunduğu vakıf ve bu suretle âleminde hilkatin cereyan edip durduğu umumiyetle ma'ruftur. Sabık bir halk ile mesbuk olan vasattaki halkler mütekaddim veya mukarin esbab ve âvamili mahlûkaya bir terettüb ve alâka ile de ihtilât etmiş olduğundan bunlarda bir ma'dumun icadına taallûk eden halk haysiyyetini mevcudun kıyamı, sudûr ve tevellüdü gibi diğer haysiyyetlerden temyiz-ü tefrik

etmek bir dereceye kadar hafif ve müşkil görünebilir. Bununla beraber vasattaki halk, ma'budi hâkim ihtiyacına saik olan son ümid-ü mehafetin taallûk edeceği gayei matlûbe de olamayacağından halk mefhumunu bütün vuzuhile anlamak ve ondan öne sona, mebde' ve meâde hâkim halıkı yakinen tanımak için alel'umum en vazih ve en müstakim tarik, bütün mahlûkata vücud ve fenanın uruzunu açıktan açığa gösteren bed'i halkı, bir de müntehasını tasavvur etmektir. Her hangi bir şey'in bir sınıf halkın bir halkı sabıkla mesbuk olmıyan ilk halkını, ilk hâdisenin, ilk modelin, ilk maddenin başlangıcını mülâhaza etmek halkın bütün mahiyetini anlatacağı ve halıkı kudretin tabiatı eşya fevkında hâkim bir mebdei vücud olduğunu göstereceğı gibi vücade gelmiş olan bir şey'in sonradan fanî oluverdiğini görmek ve mülâhaza etmek de tabiat safsatasından kurtulmağa ve fûnunu tabiiyye mebahis ve mesailini kitabı tabiatın değıl kitabı

sh:»2714

halkatin âyâtından telâkkı etmeğe kâfidir. Bu vechile ma'rifetullah matlûbunda ilk vaz'olunacak sual şudur: Ey iymansızlar, ey likaullaha ümidi olmıyan, ey mahlûka halık rütbesi vermek istiyen müşrikler! Sizin Allaha karşı kendilerinde bir te'sir ve kudret, menfaat ve mazarretinizde ona mukabil, bir hâkimiyet farz-u tahayyül

edib de tapındığınız birer ilâh gibi ümidler bağladığınız ve mahlûkiyyette

şerikleriniz olan ya'ni sizin gibi mahlûk bulunan esbab ve âvamil silsilesi içinde akl-ü idrâkden nasıbları

olmadığı cihetle zevil'ukul

üzerinde hukm-ü tasarrufa kudretleri bulunmadığı aşikâr olan putlar gibi suver-ü cemadât mekulesi şeyler

şöyle dursun zevil'ukulden

bulunanlarında bile bir halkı tâ mebdenden yapacak sonra da onu ifnâ edib tekrar yeni baştan halk ile

iade edecek ferd veya cemaat

hiç kimse var mıdır? Ya'ni ne mümkün? Bir mahlûkun sabık bir halk olmadan bed'en bir şey yapmasına

imkân olmadığı şüphesizdir.

Falan mahlûk, halka bed'edebilir demek bir tenakuz olur. O mahlûk Akli evvel de farz edilse fi'linde

kendisinin yapmadığı bir mebdede

muhtaçtır. Lâekal kendinin halk edilmiş olması lâzımdır. Halk, yalnız esbab ve ileli mahlûka silsilesi

mülâhaza edildiği zaman içlerinde

silsileyi kat'edib de halka bed'edebilecek bir mebde', bir illeti hâkime bulmak muhaldir. Çünkü hangisi

mebde' ve illet farzedilse aynı

zamanda mahlûk ve talîdir. Halbuki halk başlamış cereyan edib durmaktadır. Onun için tenakuzu muhtevi

olan o teselsüle Hukemâi

ilâhiye teselsüli muhal ıtlak etmişler ve bütün silsilei mümkinatın hey'eti mecmuası dahi mümkün olacağı,

mümkinin vücudu ise

kendinden hariç bir illete muhtaç olacağı, silsilci mümkinatın hey'eti mecmuasından hariç illeti vücudun

lizatihi vacibülvücud olması

lâzım geleceği cihetle bed'i halkın ileli mahlûka silsilesine istinadı muhal ve vacibülvücuda istinadı zarurî olduğunu izah eylemişlerdir.

Hasılı bir mahlûk,

sh:»2715

mebdei halk bile olsa onun bâdii halk bir hâlık olması mümkündeğil mütenakız olduğundan bu hakikat bir ihtar ile fehmolunabilecek kadar bed'ihidir. Halkın sübutu zâhir, hâlıkın halkda dahil olmayacağı bedihî olduğundan makineyi yapan sanii yaptığı makinenin içinde aramak biyhûde olduğu gibi hâlıkı eşyayı da tabiatı eşya içinde aramak doğru değildir. Halk içinde mebadii gayri âkile şöyle dursun mebadii âkilenin bile badii halk olması hiç mümkün mi? Sonra bir mahlûk, helâk olub fenaya gittiği zaman onu re'sen halk edebilecek bir mahlûk bulunabilir mi? Cevabı «hayır mümkün değil» selbi küllîsinden ibaret olan bu suali

irad ile nefyi şirki takrir ve bundan maksad, cidal olmayıb mahzâ irşad ve bürhan olduğundan o fasık

müşriklerin ne diyeceklerine bakmıyarak ya Muhammed ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ Allah, de:

﴿يَبْدُوا الْخَلْقَ﴾ halka bed'eder - bir halk sebketmeden hiç bir mahlûkun tavassutuna muhtac

olmadan halkı tâ ilk mebdinden yapar, ilk başından yaratır, Allah vacibülvücud ve lizatîhi hakk
olduğundan fi'l-ü tekvini kadim olan zat ve sıfatından başka hiç bir şart ve illete tevakkuf etmez, o her
şeyden akdem bir evveldir ve herşey onunla mesbuktur. Halka ancak o bed'eder, ma'dumu vücude ibtida o
getirir. Halkı bütün mebadisiyle yaratır. Sade dumandan toprak, topraktan taş, taştan bina yapar gibi ölüden
ölü, camidden camid yapmakla veya insandan insan doğurtmak gibi diriden diri çıkarmakla kalmaz, hiç bir
huceyrei hayatiyye yokken sudan hayat yapmak, çamurdan, topraktan ilk nebati, ilk hayvanı, ilk insanı
ihdas edivermek gibi her biri - tabiat noktai nazarından bakılınca - kanunı tabiyyi tağyir ve yepyeni bir
tabiata mebde' teşkil etmiş bulunan ve binaenaleyh fevkattabia bir icadı ibtidaî olduğunda şübheye mahal
olmıyan aşılmaz ıstıfa mebde'lerinde vukua geldiği üzere ölüden diri çıkarmakla da kalmaz da bütün halkın
tâ ilk madde ve suretine, ilk mıkdar ve

sh:»2716

faliyyetine varıncaya kadar bütün meb'delerini yaratmaktan başlar. Öyle ki halk hakikatta yegâne faili olan
hâlık tealânın zat ve sıfatından başka hiç bir şart ve illetle mesbuk olmaz. Halk yoktan değil, yokluk
şanından olan mümkinattan da değil, bizâtihi ve lizatîhi var olan ve yokluk şanından olmıyan Allah

tealâdan gelir, onun sun'ıyla başlar. Allah halkı böyle baştan başa ve başlı başına yapar

﴿ثُمَّ يَعِيدُهُ﴾ sonra onu iade de eder - halkı bir mebde'den bir müntehaya vardırır. Bu ilk alemde

yarattığını bir nihayet ve akibete erdirir, verdiği halk cereyanını kati' ve onu ihlâk ile kendinden alıb kendine

irca' ve bil'ahare yeni baştan bir halk ile diğer bir alemi halkte ba's-ü iade eder. Allah, böyle mebdee de

hâkim maada da hâkimdir. Biri salibe biri mucibe olan bu zarurî iki mukaddime ise şekli sanîden şu

matlûbu intac eder: « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ » silsilei halk öyle, Allah böyle iken

﴿فَأَنى تُوْفِكُون﴾ imdi siz nereden ifke düşürölüyorsunuz nasıl saptırılıyorsunuz!... - Ya'ni

ortada şirk-ü fisk ile nasıl çıkmaza, ne acaib batağa saplanıyorsunuz

farkında mısınız?... Bütün halkın mebde ve maadına hâkim bir hâlık olan Allahı saymamak, mahlûka

perestiş etmek ne çıkmaz sapıklık, ne acaib cehl-ü hamakat bilseniz, yâhud siz artık önünde sonunda

Allahtan nasıl kurtulursunuz? Mebhasi vücud ve tekvin noktai nazarında işte mes'ele böyle.

3 - Mebhasi ma'rifet ve ilim noktai nazarından da ya Muhammed!

35. ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ﴾ Hiç de, sizin

şeriklerinizden hakka hidayet edecek kimse var mı? - Ya'ni insanın hayr-u şerrini, menfaat ve mazarratını, leh ve aleyhindeki hususatı temyiz ve ta'yin ile umurunu ona göre tanzim ve ıslah edebilmesi için hikmette hata ve dalâlden selâmetle hak ve savabe isabet en birinci ihtiyacını ve fikr-ü amelinde

sh:»2717

hukmî hakkı taharri ilk matleb ve gayesini teşkil eder. Ma'bubluğun ilk ve ednâ mertebesi de her hangi bir vechile hak ve savaba irşad etmek, hak ve bâtilı seçtirmektir. Bunun için ma'bud taharrisinde ilk iş olan taharrii illet ve mülâhazai halk ve hâlık mes'elesinde dahi ilk hedef ve matlâb hakka hidayet ve isabet mes'elesidir. O halde bir teemmül olunsun, hak tealâdan başka perestîş edilen şeyler içinde putlar gibi idrâksiz şuursuz cemadat makulesi şöyle dursun « من » ıtlak edilebilecek zevil'ukulden bile kendiliğinden enfüs-ü âfakı yekdiğerine intıbak ettirib de hakka bizatihi hidayet edecek her hangi bir nefse mukabilinde bulunan veya bulunacak olan bir vakiaya, bir mevcudiyyeti ayniyeye isabet ettirerek ene ile lâene, ruh ile cisim, zihn ile hâric, soje ile obje, alem ile ma'lûm, âkıl ile ma'kul beynindeki ittisal ve vahdeti, ilim ve isabeti nisbet vakiasını te'sis ve tahakkuk ettirib de bu böyledir veya değildir diye hak hukûm verdirecek, ta'biri âharla harici vicdandaki vakiatı nefis ve vicdan hâricinde tecelli ettirib de yekdiğerinden mütemayiz olan bu

iki âlemin fevkında vahdete hâkim olabilecek kim vardır? Hiç!... Gerek enfüs ve gerek âfak halkın hepsi hakkile halk edilmiş, her biri bir vechi hakka mazhar kılınmış olmakla beraber hiç biri zâtı hakk olmadığından kendi zâtında kemali hâkkı hâiz değil, nakısdır. Bunlarda vücuhı hak muhtelif, ilm-ü ma'rifet hâdis ve izafî nüfusi akıle a'yandan mütemayiz, hakikati hak idrâki ukulden müteali, ukul muztarib, efkâr muhtelit, a'yanın çoğu nefsi natıkadan, şuur ve idrâkten ârî, nüfusi natıka kendi kühünü ve mukadderatını bile ihata ve idrâkten âciz, hukmi hak ise his ve tasavvurun, şuuni nefsin maverasına taallûk eden bir lemhai tecellidir. Binaenaleyh masıvayı hakkın kendi kendine hakka hidayet edebileceğini farz etmek bir tenakuzdur. Ukul, ilmin, mantığın, hukmi hakkın faili değil, kabilidir. Felsefe tarihine

sh:»2718

aşına olanların ma'lûmudur ki felsefî mesleklerin en esaslı farkı mebhasi ma'rifetin bu noktasından başlar.

Yekdiğerine hüve hüve hamilleri mümkün olmıyan ezhan ve a'yan «soje ve obje» tekabülü arasında nasıl

olub da mevzu' ve mahmulün vaki'de vahdetini ifade eden ilim ve hukmi hak mümkün oluyor? Nefis

kendinden harice nasıl fırlayıb da âfakîleşiyor. Ve nasıl vaki'deki bir hakikati keşf-ü idrâk edib de ona

sarıyor? Akıl ve ilm oluyor? Benden kat'ı nazarla şu şöyledir demek tenakuz değilmidir? Benim bende

olan akıl ve ilmimin bende olmıyan bir ma'lûm-u ma'kul mutabakat ve ayniyeti ile ikinin birliği nasıl ve ne hakk ile iddia olunabilir? «Ene» «lâene» dir veya «lâene» «ene» dir demek tenakuzdan başka nedir.

O halde nefsin kendi şunun ve suverine kendi intibaat ve temayülâtına hârici nefiste tahakkuk kıymeti verib kendinden geçmesi

vaki' tarafından delilini bulmak imkânı olmıyan indî bir tahakkümi nefsiden ibaret olmaz mı? Son

zamanlarda Alman feylesofu Kantın dahi bahsettiği vechile tabiî bir noktai nazarla teemmül olunduğu

zaman bu sual her halde variddir. Ve bu noktadan feylosoflar başlıca üç kısma ayrılmışlardır: Bir kısmı bu

suâli nâkabili hall addederek hakkın vücudunu ve ilmin imkânını inkâra kadar varmışlardır ki bunlar

Sufestaiyye ve ta'biri âharle Husbuiyyedirler. Kimi yok inadında musır Inadiyye, kimi ilm-ü fenne vaki'de hiç

bir kıymet vermeyib bütün ma'lûmatı sırf indî ve nefsi bir hâdise bir «spekülâsyon» addeden İndiyye, kimi

de Lâedriyyedir. İngiliz feylesof David hiyumdan i'tibaren bunlar kurunı ahîre felsefelerinde de zuhur

etmişler ve ilm-ü fende şüphe mes'elesini yenilemişler, ve «septik» ya'ni Raybiyye ve şüpheci unvanını

almışlardır. Fakat suâlin ehemmiyetiyle beraber bunların her hangi birinin iddiası kabul edilmek lâzım

gelse aynı zamanda lâ'akal bir tek hakikat bilinmiş, meselâ hiç bir şeyin bilinemiyeceği tahakkuk etmiş, her

şeyde şüphenin bir hakkolduğu anlaşılmiş demek olacağından bunların

sh:»2719

hepsi iltizam ettikleri tenakuz silâhiyle kendi kendilerini de nakz-u ibtal ve alel'itlak bir hak ve ilmin

vücudunu isbata kâfi gelmişlerdir.

Bunun için diğere bir kısım Felâsife, galat ve hata ne kadar çok olursa olsun bazı ahvalde nefsi insanînin

hakk-u savabe ihtida ve isabeti mütehakkık bulunduğundan keyfiyeti isabetin izzah olunamamasından

dolayı alel'itlak hakkı inkâra kalkışmak mücerred haksızlıktan ibaret bir dâlal ve küfran ve hakkın bilvücuha

tecelliyatına ve ilm-ü fennin bunca keşfiyyat ve terakkıyyatına rağmen ilmin imkânına inkâr etmek bir

safsata ve husran olduğunu görerek mezkûr suâlin halline kıyam etmişler, bunlar da İykaniyye ve

İhtibariyye ta'biri âharle Tedribiyye kısımlarına ayrılmışlardır. (Bu mezheblerin tafsılı için «Mezahib ve

metalib» namındaki mütercem eserimize bak.)

Fakat bunların ekserisi vahdeti bulmak, tenakuzdan kurtulmak için zatı hakkı enfüs-ü âfakın, ezhan -ü

a'yanın, ervah-u ecsamın, madde ve suretin velhasıl tabiatı eşyanın fevkında mülâhaza edecek yerde tabiat sevdasından vaz geçmiyerek ya enfüse veya âfaka irca' etmeğe çalıştıklarından dolayı tenakuzdan çıkamamış, ifrat-u tefrittan kurtulamamışlar, kimi maddeyi surete irca' « lâene » yi «ene» de ifna ederek mebdei hakkı nefis yapmak isteyip «enelhak» da'vasına kadar varmış, kimi de sureti maddeye enfüsü âfaka irca' «ene» yi «lâene» de ifna ederek hak ve ilmin mebde'ini ilimsiz mebadide aramağa kadar gitmiş ve böylelikle âlim ve ma'lûmun vichei ittihadını bulduk zanneylemişlerdir ki evvelki, ekserriyyetle İykanienin, ikincisi de Tedribiyyei maddiyyenin zehablarıdır. Hakkı yalnız nefse irca' ve «ene» yi zati hak telâkki eylemenin hasılı İndiyyelik şirkine iştirâk ile ya adedi nufus kadar ilâh farzı veya İttihadiyyei ma'neviyye «panteizm idealist » suretinde nefse tapmağa, ta'biri âharle ukulü te'lih ve zevil'ukul üzerinde nefyi ilâhe müncerr olur.

sh:»2720

Akıl histeki nûr gibi zihni harice, nefsi maverâi nefse bağlayan birer rabıta halinde olub tamamen şahsî olmadığı cihetle İykanî feylesoflar bunu hukmi hakkın fa'ili ve ilmin mebdei farzetmek noktai nazarına saplanmış ve nefsin âfakileşebilmesini akl ile izzah etmek için fikirlerinin mebnasını akıl ile ma'kulün, nefis

ile mâverâi nefsin akılda ittihadı mülâhazası üzerine kurmuşlar, ilm ile ma'lûmun bihasebil'tibar ayrı olmakla beraber bihasebizzat müttehid olduğunu ve binaenaleyh akı beşerin hukmi mutlak ile iykanı tam ve küllîye, ya'ni zatı hakka intıbak ile hakikati hakkı idrâke salâhiyyetdar bulunduğunu zu'medecek derecede ifrata varmışlarsa da akıl her hükümde hakka isabet etmeyip hatalara dahi ma'ruz olduğu gibi mantığın faili, mucidi de aklolmayıp bil'âkis hükümde hakk-u savaba isabetle keşfiyyati ilmiyye yapabilmek için aklın mantık vesaire gibi bir takım kavanîn ve şerâita tabi' ve mahkûm bulunduğu ve fi'linde mebdde ihtiyacından müstağni kalamadığı teemmül olununca yakıniyyati akliyyenin esasını teşkil eden bedihiyyati evveliyye hükümlerinde bile aklın mucid ve fail olmayıp tarafı haktan verilen bir eseri ihtibarva kabul eden bir kabil, ta'biri ma'rufile hitabı hakkı fehm için bir alet ve vasıtadan ibaret bulunduğu anlaşılmakta ve netekim akılların asırlarca yanaşamadığı bir hakikatın bir vakıai şهادetiyle derhal ihtibar ve tasdik olunverdiği münakaşa götürmeyecek surette sabit bulunmakta olduğundan tedrib ve tecribeciler, ilmi beşerin ve hakk-u savaba isabetin menşeiini nefis-ü akıldan ziyade mâverai nefisten ihtibarda aramak lüzumunda ısrar eylemektedirler.

Ve filvaki' ilim ve hukmi nefsin vakı'den haberdar olması ile alâkadar değilse müşahedelerin, bedahetlerin bile hakikatleri

tasdik olunamaz ve ilm-ü iykan tarafı

sh:»2721

haktan nereye verilmişse orada bulunur. Verilmeyen yerde bulunamaz. Mücerred failiyeti nefsiyye ile hakka ihtidâ mümkün olmaz. Bu surette balâdaki suâl, kemali ehemmiyetle avdet eder. Ve hak hukmünü veren ihtibari ilmî, şuursuz intibaat gibi tarafı vahidde kâin bir teessüri basit olmayıb kazıyye lâ'ekal müselles bulunduğu cihetle nefsin kendinde mün'akis bir şeinden mukabilindeki bir vakıa in'ikâs ile ihtibar vicdanına ırmesi, meselâ en adî bir misal ile şu bir güldür deyib koklamak azminde isabet edilebilmesi aynı zamanda hatanın da mümkün olması yalnız tabiatı nefse irca' ile mülâhaza olunduğu takdirde tenakuzdan başka bir netice elde edilmiş olmaz. Şuuru nefis, şühudi bâtin tabiatı nefsolun, lâkin idrâki harici tabiatı nefse irca' mahzı tenakuz veya İndiyyelik olacağı şüphesizdir. Bunun için felâsifei Tedribiyyundan bir kısmı, İykanîlerin âfakı enfüse

irca'larına mukabil, enfüsü âfaka, ruhu cisme, sureti maddeye ircaa kalkışmış, ruhiyyatı Fizıkta, ilm-ü

ma'rifetin menşeyini ilimsiz

mebadide, zati hakkı maddede mülâhaza sevdasına düşmüşlerdir ki bu da zevil'ukul üzerine cemadati

te'lih etmek, puta tapmak

demektir. İttihadiyyei cismaniyye « panteizm fizik » üzerinde dolaşan mezhebler de bu kâbildendir.

Mes'eleyi ruhun cisme, cismin

ruha, kuvvetin maddeye maddenin kuvvete bizatihi tahavvülile izaha kalkışmak da mafevk bir failin te'sir ve

tahviline istinad edilmedikçe illetsiz hâdise tasavvur etmek tenakuzundan başka bir şey olmadığı gibi ilm

ile vücudun temayüzü ve bir şey ma'lûm olmakla onun vücudünde bir tahavvül husule gelmek iktiza

etmediğinin ma'lûm bulunması dahi buna sureti kat'ıyyede münafidir.

Velhasıl ne taraftan bakılırsa bakılsın ilm-ü ma'rifet ve hakka isabet mes'elesi enfüs-ü âfaktan hiç birinin

kendi tabiatlerine isnadı mümkün olmiyan ve hangisine isnad edilse tenakuzdan kurtulmiyacak olan bir

emirdir. Şürekâi

sh:»2722

halkten hiç birinin kendi kendine kimseyi hakka hidayet etmesi ihtimali yoktur. Gerçi enfüs-ü âfakta hakkın

âyât ve delâilî ülül'ilm, Rüsül-ü Melâike ve bunlar vasıtasıyla hidayet yok değil, fakat şimdi ihtar olunacağı

üzere bunların hiç biri « عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ » olan zati hak tarafından hidayet almadıkça

kendi kendine ne hidâyet edebilir ne de ihtîda. Müşrikler ne derse desin ya Muhammed, sen.

﴿قُلِ اللَّهُ﴾ De ki Allah, ﴿يَهْدِي لِلْحَقِّ﴾ hakka hidayet eder. - Halkta zatî olan

galât ve dalâlin kesretine mukabil hakk-u savaba isabet de emri vakî'dir. Ve bu ancak Allahın hidayetidir.

Biraz yukarıda « أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ » suâlile de işaret olunduğu üzere

sem-u ebsara, ukul-ü besaire, enfüs-ü âfaka hâkim olan o, enfüsü kendinden ve âfaktan haberdar edip de

hukmi hakka irdiren ve irdirecek olan odur.

﴿أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ﴾ O halde hakka hidayet eder

olan zati alîmî ittiba' olunmağa - ya'ni ma'bud tanınmağa - ehaktır.

﴿أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدَى﴾ Yoksa hidayet olunmadıkça kendiliğinden

hidayet bulamayacak olan ehli akıl mı? Ya'ni hak mes'elesinden haberdar bile olmyan akılsız şeyler şöyle

dursun akıl bile Allah, hidayet etmedikçe kendiliğinden bir ilm keşf edemeyeceği kendi kendine hak ve

savaba isabet eyliyemeyeceği cihetle ma'budluk müstekillen ve alel'itlak hadi olan Allah tealâdan başka

kimin hakkı olabilir? Bakınız bu ifadede ne belîğ bir iycaz vardır. «Men» ta'biriyle zevil'ukul tahsis bizzikr

edilerek gerek esnam gibi hissiz şuursuz, gerekse behaim gibi hissi olsa da akılsız olanların kale bile

alınamayacakları ihtar edilmiş olduğu gibi « **إِلَّا أَنْ يُهْدَى** » istisnasile de evvelki suâldeki

hidayetten murad bizzat ve bil'fıl hidayet olduğuna işaret buyurularak Melekler,

sh:»2723

Peygamberler ve ulû'lîmi kaimen bilkişt olan ehli hak, hakka hidayet edemez mi tarzında bir suâli

mukadderin cevabı gösterilmiş ve bunlardan hiç birine teabbüd olunamayacağı da anlatılmıştır. Ve bununla

biraz sonra gelecek olan « **وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا** » beyanına da bir ihzar yapılmıştır. «

يُهْدَى » Yehtedinin idgamlısıdır.

İmdi neyiniz var? - Allahdan başka şeylerin arkasına düşüb teabbüd etmeğe ne

hakkınız var! Yüf size! ﴿كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾ Nasıl

hükümediyorsunuz. - O haksız bâtil akidelere nasıl saplanıyor da putlardan şefaata bekliyorsunuz?... Yahud

siz nasıl hüküm yapar

hâkim olabilirsiniz? Hâlâ anlamıyor musunuz? Allahdan ve Allahın hidayetinden kat, ı nazarla siz şu şöyle,

bu böyledir diye nasıl hukm eder de hakk-u savaba isabet edebilirsiniz? Ve hattâ kendi nefsinizde ben

benim, ben varım diye nasıl hukmedip de kendinizi

tanıyabilirsiniz!... İycaab veya selb bir hak hüküm, bir tek ılım, bir nefsin haricindeki mukabiline neyf-ü isbat

ile bir kerrecik olsun

isabeti bile ezhan ve a'yanın, tabiatı eşyanın fevkında ma'budı hakkın vücud ve vahdaniyyetine ve hakkı

hâkimiyet ve ülûhiyyetine

bürhanı kâfi değil midir? O, olmasa nüfus ve ukulün münasebatı eşya üzerinde hâkim olabilecek nesi

vardır? Ve musib olmiyan hata

hukümlere huküm mü denilir? Ve akli olan haktan başka bir gaye mi ta'kib eder?

Mebhasi vücudda halk delili öyle, mebhasi ma'rifette hak ve hidayet delili böyle iken o iyman etmek

ihtimalleri olmiyan fâsık müşriklerin menşei dalâllerine gelince: 36.

﴿وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا﴾ onların ekserisi hiç başka değil, ancak bir zanna

ittiba' ederler - fikir ve amellerinde

hakkı ta'kib etmezler de sırf nefislerinin zann-ü tahminine uyar, öyle huküm ve hareket ederler. Az bir kısmı

mahzı muânid

sh:»2724

veya zann-u tehayyül bile şanıdan olmiyan behâim ve cemadat gibi fikirsiz gürühundan ise de ekserisi

hakkı kendi telakkilerine ta'bi

sanan ve ilm-ü ma'rifeti uydurmadan ibaret gibi farzeden nefislerinin zunun ve hayatı vâhiyesi peşinde

koşan İndiyye «Doğmatik» ve Husbaniyye gürhundandır. İ'tikad ve iykan namına mezheb diye ileri

sürdükleri fikir ve felsefeleri ve ictima'ıyyatta fi'il ve amelleri,

hukm-ü hükûmette metbu'ları tahhakkümü nefsiyyeden, akısei fâsideden, zunun-u hayalâtтан, kuru

mefkûrelerden başka bir şey değildir.

﴿إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾ Halbuki zan, hiç de haktan mugni

olmaz. - Zerrece müstegni kılmaz. Zann-u hayal ne kadar şâirâne ve ne kadar mütehakkimâne olursa olsun

hiç bir zaman hukmi hakkın vereceği faideyi vermez. Hakkı bâtil, bâtilı hak, hâlikı mahlûk, mahlûku hâlik,

hayrı şer, şerri hayır zan-u telâkkı etmekle kimse kendisini hakkın sültaî hükûmetinden kurtaramaz

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ hiç şüphe yok ki Allah, onların her fiillerine alîmdir. -

Cezalarını muhakkak verecektir. Onların zannı, bunu değiştirmez.

Bervecihi bâlâ iki delilin takririnden sonra bu âyetin sevkı ve bunun bu alîm cümlesiyle tezyili bilhassa

ikinci delilin ilmi ilâhîyi isbatta nassolduğunu ihtar ve ilmin subutu ise birinci halk delili ile sabit olan

meadda hak münkirlerine cezâi hakkı iş'ar etmekte ve bu suretle bu cümle tezyiliyye, ilimden başka bir de

ceza ile inzarı ifade eylemektedir. Ve hattâ asıl hedefi sevki, inzar ve tehdiddir.

Hem vücud hem ilim noktai nazarından ma'rifetullahta erbabı okulü tenvir ve irşada kâfi olan bu delâili

hakkın takrir ve tebliğinden sonra kat'iyyen bilinmek lâzım gelir ki:

sh:»2725

﴿٣٧﴾ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ
تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَأَرِيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ
وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٩﴾
بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ
كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
﴿٤٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ
بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤١﴾ وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ

أَنْتُمْ بَرِيُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيٌّ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ
﴿٤٣﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٤﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ
النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٥﴾

sh:»2726

﴿٤٥﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَمَا كَانَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ
يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا
مُهْتَدِينَ ﴿٤٦﴾ وَأَمَّا نُرَيْنَاكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَالَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٧﴾ وَلِكُلِّ
أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٤٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٤٩﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ
لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا

يَسْتَقْدُمُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا
مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥١﴾ أَتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ أَمْنْتُمْ بِهِ
أَلَنْ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٣﴾

sh:»2727

﴿٥٣﴾ وَيَسْتَنْبِئُكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٤﴾ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ
لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ إِلَّا إِنْ لَلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٥٦﴾ هُوَ يَحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٨﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ
فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا

أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ آتَى اللَّهُ
أَذْنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

sh:»2728

﴿٦١﴾ وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ
مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ
رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ
ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦٢﴾

Meali Şerifi

Bu Kur'an Allahın mâsivasından uydurulamaz ve lâkin o, önündekinin bir tasdıkı ve kitabın tafsiyli olarak

rabbül'âlemînden

indirilmiştir, bunda hiç şüphe yoktur 37 Ya, onu uydurdu mu diyorlar? De ki: öyle ise haydin: onun misli bir

sûre getirin ve Allahdan başka kime gücünüz yeterse çağırın, eğer sadıksanız bunu yapın 38 Hayır onlar,

ilmini ihata etmedikleri ve te'vili kendilerine hiç gelmemiş olan bir şey'i tekzip ettiler, bunlardan evvel

geçenler de böyle tekzip etmişlerdi amma bak zâlimlerin akıbeti nasıl oldu? 39

İçlerinden buna inanacak da var, inanmıyacak da var, rabbın o müfsidlere a'lemidir 40 Eğer seni tekzibde

ısrar ederlerse de ki bana

amelim, size de ameliniz, siz benim yapacağımdan beri'siniz, ben de sizin yapacağınızdan beriyim 41

İçlerinden seni dinlemeye gelenler de var, fakat akılları da yokken sağırlara sen mi işittireceksin 42

İçlerinden sana bakanlar da var, fakat basiretleri de yokken körlere sen mi hidayet edeceksin? 43 Her

halde Allah insanlara zerrece zulmetmez ve lâkin insanlar kendilerine zulmediyorlar 44 Sanki

gündüzün bir saatinden başka durmamışlar gibi hepsini mahşere sevkedeceği gün beyinlerinde

tanışacaklar, Allahın karşısına

çıkacaklarını tekzip edip de doğru yolu tutmamış olanlar hakikat husrana

sh:»2729

düşmüş bulunacaklar 45 Onlara va'dettiğimizin ba'zısını sana behemehal göstersek de veya seni tamamen alsak da her iki takdirde onların nihayet dönümü bizedir, sonra Allah ne yapacaklarına da şahiddir 46 Her ümmet için bir Resul vardır, o Resulleri geldiği vakit aralarında adâletle hüküm verilir, hiç birine zulmedilmez 47 Ne zaman bu va'd? Sadıksanız diyorlar 48 De ki: ben kendi kendime Allahın dilediğinden başka ne bir menfeate ne de bir mazarrata malik değilim, her ümmet için bir ecel vardır, ecelleri geldiği vakit artık bir saat geri de kalamazlar, ileri de gidemezler 49 De ki: söyleyin bakayım şayed size onun azâbı yatarken veya gündüzün gelecekse mücrimler bunun hangisini isti'cal ediyorlar? 50 Ya sonra vaki' olduğu zaman mı ona iyman edeceksiniz? Ya... şimdi ha? hani siz bunu acele istiyordunuz, a? 51 Sonra denilecek o zulm edenlere ki tadın bakalım huld azâbını, vaktile kazandığınızdan başka bir sebeble cezalandırılacak değilsiniz? 52 Sahih doğru mu bu? Diye senden istifsar ediyorlar, de ki: evet, rabbıma kasem ederim ki o, dosdoğru, ve siz bundan yakayı kurtaramazsınız 53 Zulmetmiş olan her nefis

bütün Arz dakine malik olsa idi, azâbı gördükleri vakit hepsi içten içe nedamet ederek kendini kurtarmak

için onu fedâ ederdi, fakat beyinlerinde kaza, adalet ile imza edilmiştir, hiç birine zulmedilmez 54 Uyan

Göklerde ve Yerde ne varsa Allahındır, uyan Allahın va'di muhakkak hakır ve lâkin ekserisi bilmezler 55 O

hem diriltir hem öldürür ve hep döndürülüb ona götürüleceksiniz 56 Ey insanlar işte size rabbınızdan bir

mev'ıza ve gönüller derdine bir şifa, ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet geldi 57 De ki: Allahın fadlıle,

rahmetile, ancak onunla artık ferahlanın, o onların toplayıp durduklarından hayırlıdır 58 De ki baksanıza a:

Allah sizin için rızık olarak neler indirdi de siz ondan bir haram, bir halâl yaptınız, size, de: Allah mı izin

verdi? Yoksa Allaha iftira mı ediyorsunuz? 59 Yalanı Allaha iftira edenler kıyamet gününü ne

zannediyorlar? Her halde Allah insanlara karşı bir lûtuf sahibidir, lâkin ekserisi bilmezler 60 Her hangi

sh:»2730

bir şeinde bulunsan, Kur'andan her ne okusan ve her hangi bir amel yapsanız, siz ona dalıb coşarken

mutlak biz üzerinizde şahid bulunuruz, rabbından ne Yerde ne Gökte zerre miskali ve ondan ne daha

küçük ne daha büyük hiç bir şey kaçmaz hepsi bir kitabı mübîndedir 61

﴿٦٢﴾ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦٣﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٤﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٥﴾

Meali Şerifi

Uyan! ki Allahın evliyası ne üzerlerine korku vardır ne de onlar mahzun olurlar 62 Onlar ki Allaha iman

etmişlerdir ve hep takvâ ile korunur dururlar 63 Müjde onların Dünya hayatta da Âhirette de, Allahın

kelimatına tebdil yok o işte fevzi azim o 64

62. ﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ﴾ İyi bil ki hakikaten evliyauallah - Allah velîleri, Allah dostları
﴿لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ üzerlerine korku yoktur hem de onlar

mahzun olmazlar.

Allah korkusu her korkuyu silmiş olduğu için ilerisinde korku yok müjde var, ilerisi daha güzel olduğu için de geçmişe hüznün yok.

Evlüyallah unvanı, Allaha dost olanlar, Allah için dost olanlar, Allah için icrayı velâyet edenler ma'nâlarına

sh:»2731

gelebilir. Ve velâyet, mahabbet, nusrat, tenfizi emir mefhumlarını ifade eder. Bu unvana kimlerin müstakik oldukları hakkında müfessirinin naklettikleri bazı rivayetler vardır. Senedleri Taberîde mezkûr olduğu üzere

Seıyd ibni Cübeyrden merviydir ki Resulullah'a evliyallahdan sual edilmiş, şöyle buyurmuştur: «

يَذْكُرُ اللَّهُ لِرُؤْيِهِمْ» diğer bir rivayette: «هُمْ الَّذِينَ إِذَا رُؤِيَ اللَّهُ

» - onlar öyle zevattır ki görüldükleri zaman Allah zikr-ü yad olunur. Ta'biri âharle sâde

görölüvermelerinden dolayı Allah hatırlanır: Semt ve hey'etleri ya'ni siyretleri ve halleri derhal Allahı ihtar

eder, Ki ibni Abbas işbu «semt ve hey'et» tefsiri yerine «ihbat-ü sekînet» demiştir. Bunların mal ve sair

esbab-ü menafi' ile alâkadar

olmıyarak ancak Allah için Allahda seviş, « حُبُّ فِي اللَّهِ » ile birbirlerine mahabbet ve musafat eden « الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ » oldukları da merviydir. Netekim

Ömer İbnihattab radiyallahü anhten merviydir ki Resulullah sallâllahü aleyhi vessellem şöyle buyurmuştur:

Allahın kullarından bir

takım insanlar vardır ki enbiya değil şüheda da değildirler amma yevmi kıyamette Allah indindeki

makamlarından dolayı onlara

Enbiya ve Şüheda gıpta edecekler.

«Bunlar kimlerdir? Ve amelleri nedir? Bize haber ver ki bu suretle biz de onlara muhibb oluruz ya

Resulullah» dediler,

Resulullah: «bunlar bir kavmdir ki beyinlerinde ne akrabalık, ne de teati edecekleri emval alâkası

olmaksızın Allah ruhile Allahda

sevişirler: fevallhi yüzleri bir nur ve kendileri nurdan bir minber üzerindedirler. Nas korktuğu vakit bunlar

korkmazlar, nas mahzun

oldukları zaman bunlar mahzun olmazlar» buyurdu ve bu âyeti okudu: «

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» Ebû

Hüreyreden ve ebû Maliki Eş'ariden dahi aynı

mealde rivayetler varid olmuştur. Bu rivayetlerin her biri bir hâssa ile ta'rif demek olduğundan hepsini cami'

olmak üzere evliyaullah şu mefhum ile ta'rif olunmuştur: «Allaha taatle tevellâ eder, Allah da kendilerine

kerametle tevellâ eder olan

sh:»2732

kimseler» ki bu âyette daha vazih bir surette şöyle beyan ve tefsir buyuruluyor:

Ya'ni evliyauallah 63. ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ onlar ki iman etmişlerdir ve

ittika eder dururlar tam bir iman ile evâmir ve ahkâmı ilâhiyyeyi infaz ederler ve kendilerinden Allahın

rızasına muhalif bir hal sadir olmamak için daima korunur, şüpheli şeylerden sakınır dururlar. İşte

evliyauallahın haddi tamını budur. Cinsi karibi mü'min; faslı karibi en başında mehafetullah bulunan ittika

haslatıdır ki bunlar onların Allaha tevellâlarıdır. 64.

﴿لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ Dünya ve âhîret

hayatlarında müjde onların - bu da onların hassalarıdır ki Allahın kendilerine tevellâ ve tekrimidir. İşte

keramati evliya hakır mes'elesinin esası budur. Allahdan başka velî tanımadıkları, Allahın rızasına

muhalefetten korkup korundukları ve masivallahdan hiç bir haşyetleri olmadığı, Allah da kendilerine dost

olduğu için artık onlara ne korku vardır, ne de huzün. Dünyada da mübeşşer Âhîrette de mübeşşerdiler.

Ezcümle Dünyada «

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

» Âhîrette « سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ » tebşirlerine mazhardırlar.

﴿لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾ Allahın kelimatına tebdil yok - ya'ni bu va'idlerin,

tebşirlerin tehallûf etmesi ihtimali yoktur. Çünkü bunlar Allah kelâmıdır. Allah sözünü değiştirecek,

hukûmden iskat edecek meselâ Allahın korkma, mahzun olma dediğini korkutup mahzun edebilecek

hiç bir kuvveti hâkime bulunamayacağı gibi Allah tealâ, kendisi de va'dinde asla hulf etmez, sözünü yerine

getirir. Onun için evliya

« إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ » fahvasınca

kendilerindeki o evsafı velâyeti, o iman-ü ittikayı değiştirmedikçe Allah tealânın bu Dünya ve Âhîret

tebşiratını

tebdil etmesine ihtimal yoktur. Bunlar ebedî bişaretlerdir. ﴿لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾

sh:»2733

Mâdemki evliyaullah böyle mübeşşerdir ve onlara havf yoktur ve mahzun olmayacaklardır. Rütbei risalet

daha yüksek olduğu

cihetle ey Resuli hak sana hiç korku yoktur:

﴿٦٥﴾ وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٦٦﴾ إِلَّا أَنْ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ أَنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا
الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٧﴾

Meali Şerifi

Ötekilerin lâfları seni mahzûn etmesin, çünkü izzet, hep Allâhındır, o hepsini işitiyor, hepsini biliyor 65

Uyan: Göklerde

kim var, Yerde kim varsa hep Allahındır, Allahdan başkasına tapanlar dahi, şeriklerin tebaası olmazlar,

ancak zanne teba'iyet ederler ve ancak kendi mızraklarıyla ölçer yalan söylerler 66

65. ﴿وَلَا يَحْزُنُّكَ قَوْلُهُمْ﴾ Ve seni onların lakırdıları mahzun etmesin - ya'ni kâfirlerin

şeriklerine tebaa ve avenelerine ve mal-u cahlarına

güvenerek sana ezâ, tehdid ve tahvif yollu savurdıkları lâflardan mahzun olma

﴿إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ her halde izzet, bütün izzet Allahındır. Bütün

kudret ve galebe ve kibriya, onundur. Şimdi beyan olunacağı üzere onların güvendikleri bütün kuvvetler de

sh:»2734

Allahındır. Dilediği zaman hepsini selbediverir ﴿هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ o semi' ve alîmdir.

- Onların söylediklerini iştir ve yapacağını bilir. Netekim: «ben ve Resullerim her halde galib oluruz diye

yazmış «

﴿ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ﴾ ﴿ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا ﴾ ﴿ إِنَّا
﴿ أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴾ ﴿ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴾ buyurmuştur. 66.
﴿ إِلَّا إِنَّ لِلَّهِ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ﴾ iyi bil ki Göklerde

ve Yerde her kim varsa hepsi, Allahındır.

Melâike, Sekaleyn bütün zevil'ukul, Allahın kulu, milkidir. Binaenaleyh o kâfirlerin bütün güvendikleri

taptıkları şeyler, Allahın milki olduğu gibi kendileri de öyledir.

﴿ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ ﴾ Allahdan başkasına

çağırarlarda, şerikler tebaası olmazlar. - Ya'ni Allahın şeriki yok,

ülûhiyyette şirket, muhal ve bütün mâsivâ, Allahın milki olduğundan Allahdan başka şeylere duâ ve

teabbüd eden, başka ma'budlar iddia ve onlara ittiba' eden müşrikler hakikatte Allaha bir takım şerikler

bulmuş da onun tebaası olmuş olmazlar. ﴿ إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ﴾ Başka değil, ancak

zanne ittiba' ederler - vehm-ü hayal ile kendi şeriklerini Allahın şürekâsı sanar ve onlara yok yere ülûhiyyet

payesi verib tapmakla Allahdan yakalarını kurtaracaklarını zannederler. -

﴿وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ Ve bunlar sade kobuz atarlar. - Kendi mızraklarına göre, indî

farzıyyat ve tahminat ile yalan söylemekten başka bir şey yapmazlar. - Mücerred hissiyatlarına tebean halkı

hâlık, abdi ma'bud, tabi'i metbu' farzeder, saçmalar dururlar, hasılı şürekâları yalan, tehdidleri boş, Allaha

karşı isnad etmek istedikleri her şey hiç, ve hepsi izzeti ilâhiyye altında makhurdur.

Filhakıka:

sh:»2735

﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا اتَّخَذَ
اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ قُلْ إِنْ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا
يُفْلِحُونَ ﴿٧٠﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُم

العَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

Meali Şerifi

O, odur ki içinde durub dinlenesiniz diye sizin için geceyi yaptı, gündüzü de göz açıcı, elbette bunda

dinliyecek bir kavm için bir çok âyetler var 67 "Dediler ki: Allah, veled edindi" hâşâ o sübhâne, ganiy o,

Göklerdeki ve Yerdeki hep onun elinizde ona dair hiç bir burhan yoktur, Allaha karşı ilm ile isbat

edemeyeceğiz şey mi isnad ediyorsunuz? 68 De ki: elbette yalanı Allaha iftira edenler felâh bulmazlar 69

Dünyada cüz'î bir zevk, sonra dönüşleri bizedir, sonra biz onlara o küfürlerinden dolayı azâbı tattıracağız

70

sh:»2736

67. ﴿هُوَ﴾ O - Allah celle celâlüh ﴿الَّذِي﴾ o dur ki ﴿جَعَلَ لَكُمْ الَّيْلَ﴾

sizin için geceyi yaptı - ya'ni muzlim karanlık yaptı ﴿لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ yaptı ki içinde sakin

olasınız - zahmetlerini çektiğiniz hareketlerden feragat edib sükûn bulasınız müteharriklikten sükûnete

geçesiniz, agyardan nazarı kesib vahdete çekilerek dinlenesiniz ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾

gündüzü de mubsır - ya'ni gösterici yapmıştır ki etrafınızı görüb hareket edesiniz, vazifelerinizi yapasınız,

gecelerin istilâyi zulmetinde kuvayı hayatiyye için bir vesilei sükûn, ziyayi neharda ise bir vesilei intibah ve

hareket vardır.

Hareket ve sükûn ise hâdisatı hayatiyyeden başka âlemdeki bütün hadisatı cismaniyyenin dahi asıl

ve kûnhünü teşkil eden iki

hadisei şamiledir ki ta'ban nur ve zulmet gibi birbirlerle ictima'ları nâkabil iki zıddı müteakibdirler. Ecsam,

kendiliğinden ve sırf kendi

tabiatleriyle ne sükûndan harekete geçebilir ne de hareketten sükûna. İşte bu iki zıddı müteakibi

yekdiğerine kalb ve tahvil ederek hadisatı âleme cereyan veren ve leyl-ü neharı bunlarla alâkadar ederek

insanları kâh hissi sükûn ve kâh hissi hareket ile mütene'im veya müteakilib kılan ancak Allahdır. Allah

böyle bütün nur ve zulmetin ve bütün harekât ve sekenatın halık ve mutesarrıfıdır. Ve alel'umum insanlar

leyl-ü neharda sükûn ve hareketten müteessir zamanıyyattan oldukları halde Allah zamanın da fevkında

hâkimdir. Ve bütün zaman ve zamaniyyat, onun ca'l-ü tahsısıdır. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ﴾ Muhakkak

ki bunda - bu ca'lde, leyl-ü neharın bu sureti tahsısında bu nur-ü zulmet, bu sükûn-ü hareket, bu gösteriş ve

göstermeyiş tahavvülâtında ve leyl-ü nehar içindeki vekayii zamaniyye ve tarihiyyede

﴿لَا يَاتِ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ samiası olub

sh:»2737

dinliyecek olan bir kavm için elbette çok, pek çok âyetler vardır. - Ya'ni bütün mekân ve zaman aklî, naklî

delâili tevhid ile doludur. Böyle iken zann-ü hayale tebeyyet eden yalancılar 68.

﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ Allah, veled ittihaz etti dediler - oğul veya kız evlâd edindi

diye iftirada bulundular bir takımları tekvin ile tevliidi farkedemediler, halk-u iycadı doğurmak veya

doğurtmak zanneylediler, hudusü bir tevellüd, ma'lûlü bir veled, illeti bir valid veya valide gibi farz ettiler.

Tevlid ve tevellüdün evvel emirde bir halka mütevakkıf olduğunu, yoktan bir iycad olmadan bir tevellüd

farzı, tenakuz olacağını hesab etmediler de âlemin halkı tealâdan tevellüd ve infisal suretiyle tekevvün ve

sudur eylediğine kail olarak Allaha oğullar, kızlar isnad eylediler ve ondan tevellüd ve tenasül etmiş erkekli

dişili bir ilâhlar silsilesi uydurarak onlara perestiş ettiler ki işte müşriklerin esatiri, hep bu uydurmalarıdır.

Fakat daha garibi odur ki tekvinin ancak halk-u icad ile mümkün olduğunu işiten ve «

خَلَقَ بَعْدَ الْعَدَمِ» umdesine agâh olanlardan bir kısmı da yine tevellüd tevehhümüne

saplandılar. Melekler, Allahın kızları; Uzeyr, Allahın oğlu, Mesih, Allahın oğlu dediler.

Böyle diyenlerden bir kısmı da bunu hakikaten vilâdet ma'nâsiyle değil evlâtlık ma'nâsiyle te'vil ederek

teşriften oğul yaptı, kendinin oğlu şerefini verdi ve ülûhiyyetten hissadar etti dediler. Onun için bu âyette

ittihaz ta'birile diğerlerinden daha ziyade bu kısma taaruz olunmuştur.

سُبْحَانَہ

Sübhanallah hâşâ - hâlık, valid olur mu? Çünkü vilâdet bir tecezzi ve tenakus, evlâd

ittihazı da bir ihtiyac ile alâkadardır. Halbuki هُوَ الْغَنِیُّ o, ganîdir. Hem yegâne ganîdir - ilh...

Risaletin kuvvet ve hakkıyyetini ve Resulün Allaha tevekkül ve itimadının yüksekliğini ve kâfirlere azâbın

şiddetini emsali

tarihiyesiyle tavzih için:

﴿٧١﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ
كَبْرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ
فَاجْمَعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ
اقضُوا إِلَيَّ وَلَا تَنْظُرُونِ ﴿٧٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ
أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
﴿٧٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ
وَآغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُنذَرِينَ ﴿٧٤﴾

yapacaksınız toplanıp bütün azminizle karar verin, sonra yapacağınız, size hiç bir gam da teşkil etmesin,

sonra hukmünüzü bana icra edin ve elinizden gelirse bana bir lâhza

göz de açtırmayın 71 Eğer aldırmazsanız ben de, sizden bir ecir istemedim â, benim acrim ancak Allahadır,

ve ben onun birliğine boyun eğen müslimînden olmakla emrolundum 72 Bunun üzerine yine onu tekzip

ettiler. Biz de onu ve beraberindekileri gemide necâte çıkarıp bunları Yer yüzünün

sh:»2739

halifeleri kıldık, âyetlerimizi tekzip edenleri ise gark ettik, bak işte inzâr olunanların âkibeti nasıl oldu

73

Tarihî misal bundan ibaret de değil:

﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ

قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ
إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ
﴿٧٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ
مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ قَالَ مُوسَى اتَّقُوا اللَّهَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسْحَرُ هَذَا
وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُوا اجِئْنَا لَتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا
بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٨٠﴾
فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨١﴾

sh:»2740

﴿٨١﴾ فَلَمَّا الْقُوا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ
سَيَبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٢﴾ وَيَحِقُّ لِلَّهِ
الْحَقُّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٣﴾ فَمَا أَمَّنَ لِمُوسَى
إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ
وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٤﴾

وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ
كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٥﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّأْ لِقَوْمِكُمَا
بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

sh:»2741

﴿٨٨﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً
وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا
اطْمَسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَأَشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوْا
الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٩﴾ قَالَ قَدْ أُجِيبَتِ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا
وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٠﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي
إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّىٰ إِذَا
أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو

اسْرَائِيلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ أَلْعَنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ
وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩٢﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِيَدِنَا لَتَكُونَ
لِمَنْ خَلَقَ آيَةً وَأَنْ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ
﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مَبَوَّأً صَدَقَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنْ
الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي
بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٤﴾

sh:»2742

﴿٩٤﴾ فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْأَلِ الَّذِينَ
يَقْرُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ
عَلَيْهِمْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٧﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ
حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٨﴾

Meali Şerif

Sonra onun arkasından bir çok Peygamberleri kavmlerine gönderdik, onlara açık mu'cizelerle vardılar,

fakat önce yalan

dediklerine bir türlü inanmak istemediler, işte biz tecavüzü ı'tiyad edenlerin kalblerini böyle tab'ederiz 74

Sonra bunların arkasından

Musâ ile Harunu Fir'avn ve cemaatine âyetlerimizle gönderdik, iymanı kibirlerine yediremediler ve mücrim

bir kavm idiler 75 Tarafımızdan kendilerine hak geldiği vakıt her halde bu açık bir sihir dediler 76 Musâ, ya!

dedi: size hak gelince böyle mi diyorsunuz?

Bu sihir mi? Halbuki sihirbazlar felâh bulmazlar 77 Sen, dediler: bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz

yoldan çeviresin de bu yerde

Devlet ikinizin olsun diye mi geldin? Biz ikinize de inanamayız 78 Fir'avn da, bana bütün bilgiç sihirbazları

getirin dedi 79 Bunun

üzerine sihirbazlar geldiği vakit Musâ onlara ne ortaya atacaksınız siz atın dedi 80 Vaktâ ki attılar, Musâ bu,

sizin yaptığınız dedi:

sihir, her halde Allâh, onu ibtâl edecek, her halde Allah, müfsidlerin ameline salah vermez 81 Allah,

kelimatiyle hakkı ihkak edecek,

isterse mücrimler hoşlanmasınlar 82 Hasılı Fir'avn ve cem'iyyetinin belâsı korkusundan ibfidâ Musâyâ

kavminin

sh:»2743

bir zürriyetinden başka iyman eden olmadı, çünkü Fir'avn o yerde çok üstün idi ve çok aşırı giden

müsriflerden idi 83 Musâ da, ey kavmim: siz gerçekten Allaha iyman ettinizse, onun birliğine ihlâs ile teslim

olmuş müslimler iseniz artık ona i'timâd edin dedi 84 Onlar da, biz Allâha i'timâd ettik, ya rabbenâ bizi o

zalim kavmin fitnesine düşürme 85 ve rahmetinle bizi o kâfir kavmden kurtar dediler 86 Biz ise Musâya ve

kardeşine şu vahyi verdik: kavminiz için Mısırda bir takım evler ihzar edin, ve evlerinizi kible tarafına yapın

ve namaz kılın, hem de mü'minleri tebşir eyle 87 Musâ, ya rab! Dedi, sen Fir'avne ve cem'iyyetine, Dünya

hayatta bir ziynet ve haşmet ve nice nice mallar verdin, yolundan saptırsınlar diye mi ya rab, ya rab!

Mallarını sil süpür ve kalblerini şiddetle sık ki o elîm azâbı görmedikçe iman etmiyecekler 88 Peki buyurdu:

duanız kabul olundu, siz yine istikamette devam edin ve kendini bilmiyenlerin meslekine uymayın 89

Derken Benî İsrâîli denizi geçirdik, derhal Fir'avn askerile ta'kîb ve taaruz için arkalarına düştü, nihayet gark

kendini derdest edince "inandım hakikat Benî İsrailin iman ettiğinden başka ilâh yok, ben de ona teslim

olanlardanım, dedi 90

Ya... şimdi ha? Halbuki bundan evvel isyan etmiştin, müfsidlerden idin 91 Biz de, bu gün seni bedeninle bir

tepeye atacağız ki arkandan geleceklere bir ibret olasın, maamafih insanların bir çoğu âyetlerimizden

cidden gafildirler 92 Filhakıka Benî İsraili cidden

güzel bir yurda yerleştirdik ve hoş ni'metlerden merzuk kıldık, nihayet ihtilâf etmeleri de kendilerine ilim

geldikten sonra oldu, şüph

yok ki o ihtilâf edib durdukları şeylerde rabbın kıyâmet günü aralarında hukmünü verecek 93 Şimdi şu sana

indirdiğimiz şeylerde

bilfarz şekkedecek olursan senden evvel kitab okuyanlara sor, kasem olsun ki sana rabbından hak geldi,

sakin şüphe edenlerden

olma ki husrâna düşenlerden olmyasın 95 Hakikat aleyhlerinde rabbının kelimesi hakkolmuş olanlar

iymana gelmezler 96 Velevse

sh:»2744

kendilerine her âyet gelmiş olsun, tâ o elîm azâbı görecekları âna kadar 97

94. ﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ﴾ Şimdi şu sana

indirdiklerimizden bilfarz cüz'î şekk içinde kalırsan - bu âyet bâlâdaki kıssaların sıdk-ü hakkıyyetini

te'yid ile risaleti Muhammediyyeyi te'kid ve takviye sıyakındadır. Ma'lûm ya farz ne vukuu ne de imkânı

ıycab etmiyeceğinden burada da ne şekk ne sual vaki' değildir. Ancak bu kıssaların âyatı ilâhiyyeden olan

fevkal'ade vukuatı tezammun ettiklerini ihtar ile

beraber nübüvveti Muhammediye hakkında en cüz'î bir şüphe ihtimaline bile mesağ bırakmayan bir kuvveti

beyan ve tehyici iykan

vardır. Ya'ni başka taraftan öğrenmek suretile değil Allah tarafından sana vahy ile bervechi bâlâ haber

verilen Fir'avn vesaire kıssalarının sıhhatinde şekk-ü şüpheyeye asla mahal yoktur. Sen de bunda şüphe

etmezsin, Maamafih bilfarzı vettakdir cüz'î bir şekk ihtimaline ma'ruz kalacak olursa

﴿فَسْئَلِ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ senden evvel kitab okuyanlara

sor - ya'ni bunlar ehli kitab indinde ma'lûm ve muhakkak ve kütübi salifede de sabittir. Onlar bu kıssalardan

ibret almayıp hâlâ şirk-ü küfürde devam eden ehli kitab bile bunları inkâr edemiyecek evet demeğe mecbur

olacaklardır. Bundan ise şu netice çıkar:

﴿لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾ Kasem olsun ki rabbından sana muhakkak hak geldi

- kütübi salifeyi okumadan ve okuyanlardan işitmeden yalnız rabbından indirilen vahy ile bilip haber

verdiğin halde bunlar kütübi salifeyi mütalea edenler nezdinde de muhakkak olunca artık her şüpheden

âzade olarak tebeyyün eder ki bu haberler ve bu Kur'an «

﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ dir. Ve sana rabbından

hak vahy-ü risalet gelmiş olduğu muhakkaktır. Rabbin hak tealâ bunu böyle bilhassa kasem

sh:»2745

ile te'kid ve te'min ederek de sarahaten beyan ve i'lân etmiştir.

Binaenaleyh ﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ sakın şüphe edenlerden olma. - Cezm-ü

yakînin ve rabbına i'timadın asla sarsılmasın. Kemali tevekkül ile vazifene

devam et.

İnanmıyanlara gelince:

96. ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ﴾ Her halde rabbının kelimesi

aleyhlerine hakolmuş olanlar - küfür ve azâblarına hukmi ilâhi tahakkuk etmiş bulunanlar 97.

﴿لَا يُؤْمِنُونَ . وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ

﴿الْأَلِيمَ﴾ kendilerine her âyet de gelmiş olsa - Fir'avn gibi - bil'fi'l azâbı elîmi görünceye kadar iman

etmezler. - O vakit o iman fâide verir mi? İymanı ye'is makbul olur mu? diye hatıra gelirse :

﴿٩٨﴾ ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ أَمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ

لَمَّا أَمَّنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

﴿وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾

Meali Şerifi

Fakat o vakit iman edip de imanları kendilerine fâide vermiş bir memleket olsa idi? Ancak Yunûsün

kavmi iman ettikleri vakit Dünya hayatta o rûsvalık azâbını kendilerinden açmış ve bir zamana kadar onları

müstefid etmiş idik 98

98. ﴿الَّا قَوْمَ يُونُسَ﴾ Ya'ni Yunüs aleyhisselâmın kavminden başka iymani ye'sin fâide

verdiği hiç bir memleket ehalişi yoktur. İymanı her halde mukaddem olmak lâzımdır ki korunmak mümkün

olsun. Yoksa Dünyevî

sh:»2746

veya Uhrevî muvakkat veya ebedî her hangi bir azâb gelip çatınca mutlak hukmünü icra eder. Hukmi hak

böyledir. Ve iyi bilmek lâzım gelir ki iymanın vücud ve ademi de Allahın meşiyetine merbuttur :

﴿٩٩﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا
أَفَأَنْتَ تُكْرَهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٠﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفْسٍ أَنْ تُوْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا
يَعْقِلُونَ ﴿١٠١﴾ قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا
تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٢﴾ فَهَلْ

يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا
أَنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٣﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ
آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٥﴾ وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا
تَكُونَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾

sh:»2747

﴿١٠٦﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ
فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ
بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ
يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٨﴾
قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى
فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ

بِوَكِيلٍ ﴿١٠٩﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ
اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١١٠﴾

Meali Şerifi

Eğer rabbın dilese idi Yer yüzünde kim varsa hepsi top yekûn iman ederlerdi, o halde insanları hep

mü'min olsunlar diye senmi ikrah edeceksin? 99 Allâhın izni olmadıkça hiç bir nefis için iman edebilmek

yoktur ve akıllarını husni isti'mal etmiyenleri o pislik içinde bırakır 100 De ki: bakın, Göklerde Yerde neler

var, fakat o âyetler, o inzarlar iman etmiyecek bir kavme ne fâide verir 101 Onun için onlar sırf

kendilerinden evvel geçenlerin günleri gibi bir gün gözleyin, de ki: gözleyin ben de sizinle beraber

gözliyenlerdenim 102 Sonra Resullerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz, biz böyle uhdemizde bir hakk

olarak mü'minleri kurtarıyoruz 103 De ki: ey insanlar, eğer benim dinimde bir şekk ediyorsanız haberiniz olsun

ki ben sizin

sh:»2748

Allahdan başka taptıklarınıza tapmam ve lâkin ben sizin canınızı alacak olan Allaha kulluk ederim ve ben şöyle emr olundum ki: mü'minlerden olayım. Hem sırf hakka müteveccih hanîf olarak dine yüz tut ve sakın müşriklerden olma 105 Ve Allahın mâsivasından sana kendi kendine ne menfaat ve ne mazarrat yapamıyacak şeylere perestiş etme, eğer edersen o halde sen şüphesiz nefsine zulmedenlerden olursun 106 Ve eğer Allah sana bir keder dokunduracak olursa onu ondan başka açacak yoktur ve eğer o sana bir hayır murad ederse o vakit de onun fadlını reddedecek yoktur, o, onu kullarından dilediğine nasîb eder, o öyle gafûr, öyle rahîmdir 107 Ey insanlar! işte rabbınızdan size hak geldi, artık hidayeti kabul eden kendi nefsi için kabul etmiş olur, sapkınlık eden de kendi aleyhine sapmış olur: ve ben sizin üzerinize vekil değilim, de 108 Ve sana ne vahy olunuyorsa ona tâbi' ol ve sabret ta ki Allah, hukmünü versin, hâkimlerin en hayırlısı odur 109